Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)

Vasilka Tupkova-Zaïmova, Byzance et les Balkans à partir du VIe siècle. Les mouvements ethniques et les états

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.419](https://doi.org/10.12681/makedonika.419)

Copyright © 2015, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1980). Vasilka Tupkova-Zaïmova, Byzance et les Balkans à partir du VIe siècle. Les mouvements ethniques et les états. *Μακεδονικά*, 20(1), 501–523. <https://doi.org/10.12681/makedonika.419>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Vasilka Tupkova - Zaïmova, Byzance et les Balkans à partir du VIe siècle. Les mouvements ethniques et les états, Variorum Reprints, London 1979.

Ἀναδημοσιεύονται 33 μικραὶ μελέται τῆς γνωστῆς βουλγαρίδος ἱστορικῆς συγγραφῆς Βασίλκας Τούπκοβα-Ζαΐμοβας, δημοσιευθεῖσαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1959 καὶ 1978 εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων, ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι εἰς ρωσικὴν (III), μία εἰς ἑλληνικὴν (VII), μία εἰς γερμανικὴν (VIII) καὶ αἱ ὑπόλοιποι εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ὁ τόμος δὲν ἔχει ἰδικὴν του σελίδωσιν, ἀλλ' ἐκάστη μελέτη διατηρεῖ τὴν σελίδωσιν τῆς πρώτης δημοσιεύσεώς της εἰς τὸ ἐκάστοτε περιοδικόν, οὕτως ὥστε ἡ παραπομπὴ εἰς τὸν τόμον δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπλῶς μὲ ἀριθμὸν σελίδος, ἀλλὰ χρειάζεται ὁ αὐξων λατινικὸς ἀριθμὸς τῆς σχετικῆς μελέτης.

Ἐνταῦθα παρουσιάζοντες τὸν τόμον θὰ δώσωμεν σύντομον περίληψιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστης μελέτης προβαίνοντες ἐνίοτε καὶ εἰς σχετικὰ παρατηρήσεις, ὅταν πρόκειται περὶ ἱστορικῆς ἀνακριβείας ἢ περὶ σκοπίμου ἢ μὴ διαστρεβλώσεως τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, χωρὶς βεβαίως πολλὰς παραπομπὰς εἰς πηγὰς καὶ βιβλιογραφίαν, ἀφοῦ πρόκειται περὶ ἀπλῆς παρουσιάσεως ἔργου καὶ ὄχι περὶ ἐκτενοῦς βιβλιοκρισίας.

I, 223-230: La compétence des sources byzantins sur la survivance de l'ethnie Thrace.

Ὑποστηρίζεται ὅτι εἰς τὰς μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος βυζαντινὰς πηγὰς τὰ ὀνόματα βαρβαρικῶν ἐθνῶν (Ἰλλυριοί, Θράκες κ.ἄ.) εἰς πολλὰς περιπτώσεις δὲν σημαίνουν φυλετικὴν ἐπιβίωσιν, ἀλλὰ τοπικὴν καταγωγὴν. Τοῦτο συμβαίνει συμφωνῶς πρὸς παλαιότεραν παράδοσιν, ἣ ὁποία κατὰ τὸν 4ον καὶ 5ον αἰῶνα ἀνεμείγνυε φυλετικὴν καὶ τοπικὴν καταγωγὴν. Συνιστᾶται λοιπὸν προσοχὴ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν σχετικῶν πηγῶν.

Ἡ σ. δὲν ἐλέγχει ὅμως τὰς ἐπὶ τῶν πηγῶν αὐτῶν στηριχθεῖσας παλαιότερας ἐργασίας ἐρευνητῶν καὶ δὲν ἐρευνᾷ ἡ ἰδία τὸν χρόνον, τὸν τόπον καὶ τὸν βαθμὸν τῆς φυλετικῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἐν λόγῳ βαρβαρικῶν ἐθνῶν, ὡς π.χ. τῶν Θρακῶν.

II, 31-46: La politique de Byzance dans ses rapports avec les «Barbares».

Ἡ σ. ἐπανερχεται (τὸ 1965) εἰς τὸ θέμα τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας, τὸ ὁποῖον ἐξητάσθη εἰς τὸ XII Διεθνὲς Συνέδριον Βυζαντινῶν Σπουδῶν εἰς τὴν Ἀχρίδα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1961. Ἀναφέρει μάλιστα τὴν κυρίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀνακοίνωσιν τοῦ D. Obolensky (The principles and methods of byzantine diplomacy). Ἐπισκοποῦσα ἐκ νέου τὰς μεθόδους τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν Βαρβάρων (ἐξαγορὰν διὰ χρημάτων, διέγερσιν κατ' ἀλλήλων, εἰσοδὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους ἐναντὶ ἀδείας ἐγκαταστάσεως καὶ χορηγίων, ἀπονομὴν τίτλων καὶ ἀξιώματων εἰς ἀρχηγούς κ.τ.τ.) τοπικῶς εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Δουνάβεως καὶ χρονικῶς μέχρι τῶν Σταυροφοριῶν, ἐπιμένει περισσότερον εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐγκαταστάσεως Βαρβάρων εἰς ἐθνικὰ ἐδάφη πρὸς φρούρησιν τῶν συνόρων.

Πιστεύει όμως τυφλῶς εἰς ὠρισμένα παραδείγματα της εἰς τὰς ὑπερβολὰς μερικῶν πηγῶν (ὅπως π.χ. τοῦ Προκοπίου εἰς τὰ 'Ανέκδοτά του), περιορίζει πολὺ τοπικῶς τὸ θέμα της, παραλείποντα τὰ σπουδαῖα μέτωπα τοῦ Κανκᾶσου καὶ τῆς Κοιμαίας, καὶ δὲν ἀναφέρει τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν Βαρβάρων καὶ τὰς τιμητικὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἀρχηγῶν των μὲ εὐγενεῖς βυζαντινὰς γυναικας ὡς σπουδαίας μεθόδους ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐξ αὐτῶν ἀπειλῆς.

III, 3-7: Napadenija «varvarov» na okrestnosti soluni v pervoj polovine VIV. (= 'Επιθέσεις «Βαρβάρων» εἰς τὰ περίχωρα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ βου αἰῶνος).

Ἡ σ. ἀσχολεῖται πρῶτον γενικῶς μὲ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς νοτίως τοῦ Δουνάβεως βυζαντινὰς χώρας (Μοισίαν, Θράκην καὶ Λυτικὸν Ἰλλυρικόν) ἐπὶ Ἰουστινιανῷ Α', τὰς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Προκόπιος εἰς τὰ 'Ανέκδοτά του καὶ εἰς τὰς Ἱστορίας του, ὡς καὶ ἄλλαι πηγαὶ τῆς ἐποχῆς (Μαρκελλίνος, Μαλάλας, Θεοφάνης), παραπέμποντα εἰς σλαβικὰς περὶ αὐτῶν λεπτομερεστέρας μελέτας. Πρόκειται περὶ ἐπιδρομῶν Βαρβάρων τοῦ α' ἡμῖστος τοῦ βου αἰῶνος, ἦτοι τῶν ἐτῶν 530, 538, 540, 547/8, 549 καὶ 550, εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσας περιοχάς, ὅχι ὁμως εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Κατόπιν ἡ σ. ὑποστηρίζει εἰδικώτερον ὅτι εἰς τὰ ἐνδιάμεσα τῶν ἀνωτέρω ἐπιδρομῶν ἐμεσολάβει, ἐκτὸς τῶν ἐπισήμως ἀναγεγραμμένων, καὶ ἀριθμὸς ἄλλων ὀλιγώτερον σημαντικῶν ἐπιδρομῶν, ἀφοῦ ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι αὐταὶ συνέβαινον «κατ' ἔτος» καὶ ὅτι οἱ Σκλαβηνοὶ ἐσκόπευον ἀπὸ τῆς Ναίσσου καὶ τῆς Σόφιας νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ παρητήθησαν τοῦ σχεδίου τούτου. (Πῶς τὸ γνωρίζει;). Οὕτω συνέβη, λέγει ἡ σ., οἱ ἱστορικοὶ σήμερον νὰ συμφωνοῦν, «δυστυχῶς» κατὰ τὴν σ., ὅτι αἱ σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Θωματῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου συνέβησαν ὅλαι ἀπὸ τοῦ β' ἡμῖστος τοῦ βου αἰῶνος καὶ ἐξῆς, ἀφοῦ καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Α. Βυρμον νὰ ὑποστηρίξῃ τοιαύτας ἐπιδρομὰς κατὰ τὸ α' ἡμῖς τοῦ βου αἰῶνος ἐστηρίχθη δυστυχῶς εἰς πληροφορίαν πηγῆς (Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἐφέσου), ἀναφερομένην εἰς τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου (578-582), πάλιν λοιπὸν εἰς τὸ β' ἡμῖς τοῦ βου αἰῶνος.

Ἡ σ. πιστεῖται ὅτι εὖρε μαρτυρίαν πηγῆς περὶ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ α' ἡμῖς τοῦ βου αἰῶνος. Αὐτὴ εἶναι ἡ θαυμαστὴ ἱστορία τοῦ ἐξω τῆς Θεσσαλονίκης ἀσκητεύσαντος Δαβὶδ, τοῦ ὁποίου τὴν καλὴν ἐβλέπον λάμπουσαν ὡς καιομένην κατὰ τὰς νύκτας οἱ φουροῦντες τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀπὸ ἐπιδρομὰς περιπλανωμένων Βαρβάρων, καὶ ἡ θαυμαστὴ ἱστορία τοῦ διαδεχθέντος τὸν Δαβὶδ ἀσκητοῦ Ἀδόλου, τὸν ὅποιον ἐπιχειρήσας νὰ φονεύσῃ Βάρβαρος παρέλυσεν κατὰ τὴν χεῖρα. Αἱ ἱστορίαι ἐγράφθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου αἰῶνος ἀπὸ τὸν ἡγούμενον Παλλάδιον καὶ περιέχονται εἰς τὴν συλλογὴν ἱστοριῶν περιφημῶν ἀναχωρητῶν «Λειμωνάριον» τοῦ ζήσαντος ἐπὶ Τιβερίου καὶ Μαυρικίου (582-602) Ἰωάννου Μόσχου (P. Gr. 87, 2920Α-2921Β, 2924Α).

Ἐξ αὐτῶν ἡ σ. συνάγει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα: 1) Δεδομένον ὅτι ὁ Δαβὶδ ἀπέθανεν ἐβδομηκοντούτης τὸ 535, αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ εἰς τὰ περίεξ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐφρούρουν οἱ φουροὶ τὴν πόλιν, πρέπει νὰ ἐλάμβανον χώραν πρὸ τοῦ 535 καὶ νὰ ἐσυνεχίζοντο καὶ μετὰ τὸ 535, ὅπως δεικνύει ἡ ἱστορία τοῦ διαδεχθέντος τὸν Δαβὶδ Ἀδόλου. 2) Δεδομένον ὅτι αἱ σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Θωματῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶναι πράγματι μικραὶ τοπικαὶ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ, μεγαλοποιημέναι ὑπὸ τοῦ ἀγιογράφου, καὶ δὲν εἶναι μόνον ὅσαι ἀναφέρονται, δὲν ἡμποροῦμε νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι οἱ μνημονεύμενοι Βάρβαροι ἦσαν Σκλαβηνοὶ, μὴ ἀρνούμενοι καθόλου ὅτι μεταξὺ τῶν Σκλαβηνῶν ἡμποροῦσαν νὰ εὐρίσκονται ἀκόμη καὶ ἄλλοι Βάρβαροι, ὅπως π.χ. οἱ Πρωτοβούλγαροι, ἀφοῦ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα καὶ οἱ Σκλαβηνοὶ καὶ οἱ Πρωτοβούλγαροι ἔκαμον συχνὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ταυτοχρόνωνς.

Οὕτω πιστεύει ἡ σ. ὅτι ἀπέδειξεν: 1) "Ὅτι ὑπῆρξαν βαρβαρικά ἐπιδρομαὶ καὶ εἰς τὸ α' ἡμισυ τοῦ βου αἰῶνος εἰς τὰ περίξ τῆς Θεσσαλονίκης. 2) "Ὅτι αἱ βαρβαρικά αὐτὰ ἐπιδρομαὶ ἐγένοντο ὑπὸ Σκλαβηγῶν καὶ Πρωτοβουλγάρων καὶ 3) ὅτι κατὰ συνέπειαν ἡ περιγραφομένη εἰς τὸ Α' Βιβλίον τῶν Θανάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (κεφ. XII καὶ XIV) σλαβική ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ βου αἰῶνος δὲν εἶναι ἡ πρώτη, ὥπως πιστεύεται. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ ἀπέδειξε τίποτε, ἀλλὰ νὰ ὑπέθεσε πολλά. "Ἀλλωστε δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν 1) ὅτι ὁ γράφων κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου αἰῶνος ἡγούμενος Παλλάδιος εἶναι φυσικὸν νὰ ἐγνώρισε σλαβικὰς ἐπιδρομὰς τῆς ἐποχῆς του, ἥτοι τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ βου αἰῶνος, τὰς ὁποίας μεταφέρει ἀναχρονιστικῶς ὁπίσω εἰς τὰς ἱστορίας τοῦ Δαβίδ καὶ τοῦ Ἀδόλφου, καὶ ὅχι ἐπιδρομὰς πρὸ τοῦ 535, ὅποτε δὲν εἶχε γεννηθῇ, καὶ μάλιστα χαρακτηριστικῶς διὰ θανατογράφον ἀδιαφοροῦντα διὰ ἱστορικὴν ἀκρίβειαν δὲν καθορίζει τὴν ἐθνικότητα τῶν Βαρβάρων τῶν ἱστοριῶν του, καὶ 2) ὅτι καμμία πηγὴ, οὔτε ἱστορικὴ οὔτε ἀγιογραφικὴ, δὲν ἀναφέρει ἐντὸς τοῦ βου αἰῶνος Πρωτοβουλγάρους.

(Βεβαίως, ἐνὸς ὁ μὲν Μαρκελλίνος ὁμιλεῖ περὶ Γετῶν καὶ Σκυθῶν, αἱ δὲ ἄλλαι ἀναφερθεῖσαι πηγαὶ ὁμιλοῦν περὶ Οὐννων, Σκλαβηγῶν καὶ Ἀντῶν, ἡ σ. μας ὁμιλεῖ περὶ Πρωτοβουλγάρων, εἰς τοὺς ὁποίους συμμετεῖχον καὶ Σκλαβηγοὶ ἢ περὶ Σκλαβηγῶν καὶ Οὐννο-Βουλγάρων. Πότε ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Οὐννοι ἢ μέρος αὐτῶν ἦσαν Πρωτοβούλγαροι; Καὶ πῶς συμβαίνει τὸ ὄνομα Βούλγαροι νὰ μὴν εἶναι γνωστὸν εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀναφερθείσας πηγὰς;)

IV, 67-78: Sur les rapports entre la population indigène des régions balkaniques et les «Barbares» au VIe - VIIe siècles.

Ἀνατρέπει βάσει τῶν πηγῶν μὲ κριτικὸν πνεῦμα τοὺς ἰσχυρισμοὺς Βουλγάρων ἱστορικῶν, ὅτι κατὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν Βαρβάρων τοῦ βου καὶ 7ου αἰῶνος ὁ καταπιεσμένος πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου ὑπέδεχτο τοὺς Βαρβάρους εἰσβολεῖς ὡς ἐλευθερωτὰς καὶ μόνον οἱ φεουδάρχει κατὰ τῆς ὑπαίθρου καὶ οἱ πλούσιοι ἄρχοντες τῶν πόλεων ὑπέφερον ἐξ αὐτῶν.

V, 111-123: Sur quelques aspects de la colonisation slave en Macédoine et Grèce.

Παρακολουθεῖ τὴν βαρβαρίαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἐξελίξιν τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὴν Κάτω Ἑλλάδα ἐγκατασταθέντων εἰσβολέων Σλάβων καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. (Ἀφ' ἐνὸς Σλάβοι κατ' ἀρχὰς αὐτόνομοι καὶ ἔπειτα ὑποκείμενοι ἢ ὑπῆκοοι - Ἀφ' ἐτέρου Σλάβοι φεδερῶτο ἢ σύμμαχοι).

Ὑποστηρίζει, μετὰ τινος σωβινισμοῦ, ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ τελικῆς ἀπομοιώσεως ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοφύας τῶν Σλάβων τῆς Ἑλλάδος, περὶ μεταμορφώσεως αὐτῶν δηλαδὴ εἰς ἀνώνυμον πλῆθος, ἀλλ' ὅτι οἱ Σλάβοι ἐγένοντο καὶ αὐτοὶ φορεῖς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως π.χ. μετὰ τῶν Σλάβων τῆς Μακεδονίας ἐγεννήθησαν ὁ Κόριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, οἱ ἀπόστολοι τῶν Σλάβων! (Παλαιὸ βουλγαρικὸ τραγούδι. Δὲν τραγούδιται πλέον).

VI, 355-362: La ville de Salonique et son hinterland slave (jusqu'au Xe siècle).

Καὶ πάλιν, ὡς καὶ προηγουμένως, πρόκειται περὶ τῶν σχέσεων τῶν σλαβικῶν φύλων. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως μόνον περὶ τῶν σλαβικῶν φύλων τῆς Μακεδονίας καὶ μάλιστα περὶ τῶν σχέσεων των πρὸς δύο φορεῖς ἐξουσίας, τὴν Κυβερνήσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία συνήθως ἀδιαφοροῦσε διὰ τὴν ἐπαρχίαν, καὶ τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἐπροστάτευε τὰ συμφέροντά της.

Καί πάλιν σημειούνται τὰ αὐτὰ στάδια ἐξελίξεως τῶν σχέσεων τῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἀβαπτίστων ἀκόμη καὶ ὑπὸ ἰδίου ἀρχηγούς τελούντων Σλάβων αὐτῶν: Κατ' ἀρχάς αὐτόνομοι καθίστανται δι' ἐπανειλημμένων ἐκστρατειῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων «ἐπὶ φόρου», ὑπόχρεοι δηλαδὴ φορολογίας καὶ ἄλλων ὑπηρεσιῶν, ἢ «σύμμαχον», φρουροὶ δηλαδὴ συνοριακῶν περιοχῶν, μέχρι τῆς τελείας ἐξαφανίσεώς των ὡς χωριστῶν φύλων δι' ἐκχριστιανισμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα.

Εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιπτώσεις ὑπάρχον βεβαίως ἱστορικαὶ ἀνακριβεῖαι καὶ ἄγνοια, μὲ τὰς ὁποίας μόνον μίᾳ λεπτομερὲς βιβλιοκρισία θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀσχοληθῇ, ὅπως π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Σμολεάνων Σλάβων ἀγνοεῖται ὅτι εἶναι οἱ αὐτοί, οἱ ἐγκατασταθέντες ὑπὸ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ Β' τὸ 688 ὡς φρουροὶ εἰς τὴν Κλεισούραν τοῦ Στρυμόνος καὶ μετακινήθέντες κατόπιν ὑπὸ τῶν γεγονότων βορειότερον.

VII, 61-96: Ζητήματά τινα περὶ τῶν ἐθνολογικῶν μεταβολῶν εἰς τὰ Βαλκάνια κατὰ τὸν 6ον-7ον αἰῶνα. ('Επὶ τῶν βουλγαρικῶν κυρίως ἐδαφῶν).

Μακρὸν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐπισκοπεῖ τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν εἰς τὴν βόρειον Βαλκανικὴν α) πρὸ τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐγκαταστάσεων, β) κατὰ τὰς εἰσβολὰς Σλάβων καὶ 'Αβαροσλάβων καὶ ἐγκαταστάσεις Σλάβων, ὡς καὶ τοὺς τρόπους διεισδύσεως καὶ τὰς τύχας τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτῶν.

'Εκτὸς τῶν ἱστορικῶν ἀνακριβειῶν (π.χ. Σαρακηνοὶ εἰς τὴν Θράκην κατὰ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος, σ. 64, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν 'Αράβων κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα), τὸ ἄρθρον πάσχει ἐκ τοῦ γνωστοῦ «πρωτοβουλγαρικοῦ συνδρόμου» καὶ βλέπει ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 6ου αἰῶνος Πρωτοβουλγάρους εἰς τὰ σὺντικὰ φύλα (εἰς τοὺς Κουτρίγούρους π.χ.), ἀκόμη καὶ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Κοῦβερ, σ. 76/7, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖται ἀπὸ βυζαντινῶν αἰχμαλώτους. 'Ομολογεῖ ἐντούτοις ὅτι «γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ Πρωτοβουλγάρων δὲν ὑπάρχον διὰ τὴν πρὸ τῆς ὀριστικῆς αὐτῶν ἐγκαταστάσεως εἰς τὰ Βαλκάνια περίοδον, ἥτοι πρὸ τῶν ἐτῶν 680-681» (σ. 93). 'Επίσης, βλέπει Σλάβους κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς τὰς «ἐπιδρομὰς βαρβάρων» εἰς τὰ πέριξ τῆς Θεσσαλονίκης, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ Λειμωνάριον τοῦ 'Ιωάννου Μόσχου, καὶ θεωρεῖ «ἐσφαλμένον τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ μόνιμος ἐγκατάστασις τῶν Σλάβων ἀρχίζει κυρίως κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα» (σ. 79). Ταῦτα πάντα παρὰ τὰς ἀντιθέτους μαρτυρίας τῶν βυζαντινῶν πηγῶν. Βλ. τὰ λεγόμενα εἰς ἀριθμ. III.

VIII, 66-72: Ethnische Schichten auf dem Balkan und die byzantinische Macht im 7. Jahrhundert.

Τὸ κενὸν τῶν πληροφοριῶν τῶν πηγῶν διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουναβέως καὶ ἐπέκεινα μετὰ τὸν Φοκάιν καὶ τὴν ἤτταν τῶν 'Αβάρων τοῦ 626 προσπαθεῖ ἡ σ. νὰ πληρώσῃ δι' ὑποθέσεων, περισσότερον ὀλιγώτερον ἀληθοφανῶν. 'Αναφέρονται μερικάς: Αἱ «ἐπτά σλαβικαὶ φυλαὶ» τῆς Μοισίας εἶναι μετακινηθέντες Σλάβοι τῆς Δακίας. 'Ο διαμελισμὸς τοῦ Κράτους τῶν 'Αβάρων ὀφείλεται τάχα εἰς διεισδυσιν ἐντὸς τοῦ χώρου του καὶ ἄλλων ἐθνότητων, ὡς π.χ. Πρωτοβουλγάρων. Εἰς τὰς ἀνέκαθεν ὑπὸ φεδερᾶτων προστατευομένας μεθοριακὰς περιοχὰς ὑπῆρξε διαδοχὴ καὶ ὄχι ἀνάμειξις βαρβαρικῶν ἐθνότητων καὶ οἱ Βούλγαροι τοῦ 'Ασπαρούχ δὲν εὗρον Γότθους εἰς τὴν Μοισίαν οὔτε 'Αβάρους (οὔτε 'Ελληνας), ἀλλὰ περιπλανομένας σλαβικὰς ομάδας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν πόλεον τοῦ ἐσωτερικοῦ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος ἐγκατέλειπε τὰς παλαιὰς μεθόδους ἀντιμετωπίσεως τῶν Βαρβάρων καὶ ἀνέλαβεν ἐνοπλὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν «Σκλαβηνίδον», διὰ νὰ καταλῇ εἰς τὸ σύστημα τῶν Θεμάτων πρὸς προστασίαν τῶν ἐδαφῶν του.

*Σιωπηρώς εννοείται, ότι ο 'Ασπαρούχ του 680 δὲν συνῆψε πλέον συμφωνίαν φεδεράτον διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Βουλγάρων του, ὅπως πράγματι συνέβη, ἀλλὰ ἔδρυσεν βιαίως ἐδ-
θὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν Κράτος. "Ο,περ ἀμφισβητεῖται, βλ. τὰ λεγόμενα εἰς
ἀριθμ. XVIII.*

IX, 400-405: Quelques remarques sur les noms ethniques chez les auteurs byzantins.

Ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δίδουν ἀρχαῖα ὀνόματα εἰς βαρβαρικά φύλα τῆς ἐποχῆς τῶν ὄχι μόνον λόγῳ τῆς γνωστῆς ἀρχαϊζούσης τάσεως τοῦ ὅφους τῶν, ἀλλὰ πολλάκις ἐκ πραγματικῆς ἀγνοίας τῆς ἐθνικότητος τῶν διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων. Ὅθεν, ὑποδεικνύεται εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις ἐπιφυλακτικότης καὶ ἔλεγχος διὰ παραλλήλων πηγῶν.

Ὁ συνήθως ἀκριβολόγος, λοιπόν, Προκόπιος δὲν διευκρινίζει ποῖα φύλα ὀνομάζει γενικῶς Ὀύνους, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν του δὲν ἦσαν γνωστὰ τὰ βαρβαρικά φύλα τῆς βορείας παράλιας τοῦ Εὐξείνου.

Κατὰ τὴν σ. ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι αὐτὰ ἦσαν Πρωτοβούλγαροι. "Οπερ, ὅμως, ἔδει ἀποδείξει καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐνδεῖξαι. Εὐκόλος εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς περὶ ἐπιθυμυομένων.

X, 61-69: Les Slaves de Salonique et l'origine de Cyrille et Méthode.

Συζητεῖται τὸ μὴ συζητούμενον πλέον ὑπὸ σοβαρῶν ἐπιστημόνων θέμα τῆς δῆθεν σλαβικῆς καταγωγῆς τῶν Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν καὶ ἀποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Πρὸς τοῦτο ὑποδεικνύεται ὅτι μετὰ τὴν βραδεῖαν ἀφομοίωσιν τῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀλλαχοῦ κατ' ἀρχὰς βιαίως ἐγκατασταθέντων Σλάβων ἐμφανίζονται κατὰ περιόδους μερικοὶ βυζαντινοὶ ἀξιωματοῦχοι σλαβικῆς καταγωγῆς.

Τὸ ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἐλάχιστοι, ἐμφανίζονται μᾶλλον ἀργὰ καὶ εἰς μερικάς περιπτώσεις ἀμφισβητοῦνται, τοῦτο δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

Ἀξιωματοῦχον, λοιπόν, σλαβικῆς καταγωγῆς, ἐκ τῶν Σλάβων τῆς Μακεδονίας, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν κατὰ τὴν σ. (μὲ ὀλίγην καλὴν θέλησιν, βεβαίως) καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τὸν Λέοντα τὸν δρουγγάριον, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ εἰς τὸν αἰῶνα του ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι παρόμοιοι.

Ἀναλογικὸς συλλογισμὸς ἀπατηλῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως!

Ἐπὶ πλέον, ὑποστηρίζεται ὅτι κατὰ τὰς βυζαντινὰς ἱεραποστολάς ἐξελέγοντο (δῆθεν πρόσωπα τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς, ὥς ἦσαν οἱ λαοί, εἰς τοὺς ποίους οἱ ἱεραπόστολοι αὐτοὶ ἐπρόκειτο νὰ κηρύξουν. Ἄρα καὶ οἱ ἐκλεγέντες διὰ νὰ κηρύξουν εἰς τοὺς Σλάβους τῆς Μοραβίας ἱεραπόστολοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος πρέπει νὰ ἦσαν κατὰ τὴν σ. σλαβικῆς καταγωγῆς.

Ἀσημονεῖται ὅμως, πολὺ βολικῶς, ὅτι ὁ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος εἶχον ἀποσταλῇ προσηγουμένως καὶ εἰς τοὺς Ἀραβας καὶ εἰς τοὺς Χαζάρους, χωρὶς νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι οὔτε ἀραβικῆς οὔτε χαζαρικῆς καταγωγῆς.

Συνεχίζονται αἱ ἀντιφάσεις τῆς συγγραφῆς: Ἄνκαι ὁμολογεῖται ὅτι αἱ μόναι ἀξιόπιστοι πηγαι περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἶναι οἱ ἀρχαιότατοι Βίοι τῶν καὶ καμμία ἄλλη μεταγενέστερα πηγή, ὅπως ἐπίσης ὅτι οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, ἀπασχολημένοι μὲ τὰ γεγονότα τῆς πρωτεύουσας, δὲν ἡσχολήθησαν μὲ τὴν περιφερειακὴν δραστηριότητα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἐν τούτοις ἀποτολμᾶται παρὰ πᾶσαν λογικὴν τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι οὐδεμία βυζαντινὴ ἢ δυτικὴ πηγὴ ὀνόμασε ποτὲ τὸν Κύριλλον καὶ Μεθόδιον «Ἕλληνας», ἐνῶ μεταγενέστερα πηγαὶ (ἀξιόπιστοι τώρα;) ὀνομάζουν αὐτοὺς Σλάβους ἢ Βουλγάρους. Ἄρα ἦσαν Σλάβοι! (Προσάγεται βεβαίως, παρὰ τὰ ἀνωτέρω, δυτικὴ πηγὴ, παραχωμένη

είς ύποσημείωσιν, ή όποία όνομάζει αύτούς "Έλληνας, άλλ' ή μαρτυρία αύτή άνατρέπεται προδοτικώς είς μεταγενέστερον παράρτημα τής αύτης πηγής).

*'Ο άναγνώστης ήμπορεί νά παραστή είς τόν ένταφιασμόν τών άντιεπιστημονικών αύ-
των άπόψεων άναγινώσκων μετά τόν Dvornik τήν νεωτέραν έργασίαν τοϋ Α. - Α. Ταχίδου,
Η έθνικήτης Κυρίλλου και Μεθοδίου κατά τās σλαβικάς ίστορικάς πηγάς και μαρτυρίας,
είς τόν 'Εόρτιον Τόμον Κυρίλλου και Μεθοδίου, Θεσσαλονίκη 1968, II, 85-132, γνωστήν
είς τήν σ., άλλά παρασιωπωμένην.*

XI, 5-13: La mission de Cyrille et Méthode dans le carde de l'époque.

Τοποθετείται κατά τό μάλλον ή ήττον όρθώς (άδικείται μόνον ό Μιχαήλ Γ' παρά τήν μελέτην τοϋ Grégoire και τās έπιγραφάς τής 'Αγκύρας) τό άποστολικόν έργον τοϋ Κυρίλλου και Μεθοδίου είς τό γνωστόν ίστορικόν πλαίσιον τής έποχής των, άλλ' ύποστηρίζεται, παρά τās έξενεχθείσας διαφορετικάς γνώμας έρευνητών (Ταχίδου, Georgiev), ότι ή πρό τής άναχωρήσεώς των διά Μοραβίαν έτοιμος μεταφραστική προπαρασκευή των προ-
ωρίζετο άποκλειστικώς δι' αύτήν και δι' εύδένα άλλον λαόν.

Τήν άρχικήν σοβαρότητα τής έργασίας καταστρέφει όμως περαιτέρω ή έμμονος βουλ-
γαρική ιδέα, ότι οί δύο άδελφοί ήσαν Σλάβοι. Έκ τούτου συνάγεται τό άστήρικτον συμ-
πέρασμα, ότι τό ιδίομορφον γλωσσικόν σλαβικόν ιδίωμα των μεταφράσεών των ήτο τό ό-
μιλούμενον ύπό των Σλάβων τής Θεσσαλονίκης! Και έκ τούτου πάλιν παλινδρομικώς συν-
άγεται τό άρχικόν άναπόδεικτον συμπέρασμα, ότι οί μεταφρασταί ήσαν Σλάβοι τής Θε-
σσαλονίκης!

*Με τοιούτον είδους όμως σοφίσματα δέν γίνεται έπιστήμη. 'Ενώ τό λογικώς άποδε-
κτόν ύπό των έρευνητών είναι, ότι οί άδελφοί κατεσκεύασαν νέον σλαβικόν ιδίωμα, μη όμι-
λούμενον ύπό ούδενός Σλάβου, λόγω των νέων θρησκευτικών έννοιών των μεταφράσεων,
άλλά βασικώς κατανοούμενων από όλους τούς Σλάβους, λόγω των κοινών είς όλα τά σλαβι-
κά ιδιώματα βασικών έννοιών.*

'Υποστηρίζονται κατόπιν και άλλα παράδοξα: 'Ότι π.χ. οί άδελφοί άγνωσούμενοι ύπό
τής Κωνσταντινουπόλεως και καταπολεμούμενοι ύπό των έγκαθέτων τής Ρώμης ένυένχι-
σαν τόν άγώνα των άπό «σλαβικόν πατριωτισμόν». Και ότι οί μαθηταί των προσκληθέν-
τες σκοπίμως είς Βουλγαρίαν μετά τήν εκδίωξίν των έκ Μοραβίας έχρησιμοποιήθησαν
ύπό τοϋ Βόριδος πρós καταπολέμησιν τοϋ «βυζαντινισμού» είς τήν χώραν του.

XII, 113-118: Les frontières occidentales des territoires conquis par Tzimiskès.

Με βάση τό Τακτικόν τοϋ 'Εσκοριάτ τής έποχής τοϋ Τσιμισκή, τό δημοσίευθέν ύπό
τοϋ Ν. Οίκονομίδου, τό όποϊον έμφανίζει πολλές στρατιωτικάς διοικήσεις είς τās δυτικάς
βουλγαρικάς επαρχίας, τό άρθρον ένισχύει με διαφόρους όρθās παρατηρήσεις τήν κατά
τό πλείστον παραδεκτήν μέχρι τούδε άποψιν, ότι ό Τσιμισκής νίκησας τούς Βουλάρους
δέν προσήρτησεν όλόκληρον τήν Βουλγαρίαν ως επαρχίαν τοϋ Βυζαντινοϋ Κράτους, άλλ'
άφησε τό δυτικόν τμήμα τής είς τήν διοίκησιν τοϋ κόμητος Νικολάου και των υιών του
Κομιτοπούλων ένισχύσας τήν ασφάλειάν του με πολλές στρατιωτικάς φρουράς ως έχθρι-
κής χώρας. Αί βουλγαρικοί λοιπόν χώροι, αί όποιαί άπό τοϋ 963, άπό τής πρώτης δηλαδή
έξεγέρσεως τών Κομιτοπούλων κατά τής βυζαντινοφίλου πολιτικής τής βουλγαρικής Κυ-
βερνήσεως, εύρίσκοντο ύπό τήν διοίκησιν τοϋ κόμητος Νικολάου και των υιών του Κομι-
τοπούλων, ούδέποτε άπετέλεσαν μέρος των ύπό τοϋ Τσιμισκή προσαρτηθεισών χωρών.
Διά τούτο, όταν μετά τόν θάνατον τοϋ Τσιμισκή τό 976 και τήν έναρξιν τής επανάστάσεως
τοϋ Σκληροϋ άπεσώθησαν αί στρατιωτικάί φρουραί, είς τās δυτικάς αύτάς επαρχίας έξέ-
σπασεν ή επανάστα σις τοϋ 976 κατά τής βυζαντινής κυριαρχίας.

Μόνον, ὅτι ὁ Βόρις Β' καὶ ὁ ἀδελφός του Ρωμανός δὲν ἐδραπέτευσαν, διὰ τὰ ἐνωθῶν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ὡς πιστεύει ἡ σ., ἀλλὰ μᾶλλον ἀφῆθησαν νὰ δραπέτευσουν, διὰ τὰ ὑπερασπίσων τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς των Πέτρον ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου, ὡς πιστεῖον οἱ ἱστορικοί.

XIII, 237-239: Autour de la penetration du tzar bulgare Samuel dans les régions de la Grèce proprement dite.

Ἀνώνυμος ἐπιστολή, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ J. Darrouzes καὶ χρονολογούμενη περὶ τὸ 975, ἡ ὁποία ὁμιλεῖ περὶ ἐπιφανῶν βυζαντινῶν ἐπαναστατῶν ἡττηθέντων καὶ φευγόντων πρὸς Ἑζερόν, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὴν σ. νὰ εἰαυπώσῃ ἐξυπηρετικὰς τοῦ τελικοῦ συμπεράσματός της ὑποθέσεις, ὅπως π.χ. ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ἑζερού τῆς Θεσσαλίας, ὅτι ἡ φεουδαλικὴ αὐτὴ ἐπανάστασις συμπίπτει χρονικῶς μὲ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα. Ὅλα αὐτά, διὰ τὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπῆρχον ἐπαναστατικαὶ διαθέσεις εἰς μέρη τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος διευκολύνουσαι τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ, ὅπως δῆθεν δεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ διοικητοῦ τῆς Λαρίσης Κεκαυμένου.

Ὁτοσ ὁμως συνειργάσθη πρὸς καιρὸν μετὰ τοῦ Σαμουήλ, διὰ τὰ δόση καιρὸν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως νὰ συλλέξουν ἐκ τῆς ὑπαίθρου τὴν συγκομιδὴν. Ἡ μαζὰ κατόπιν ἀντίστασις του διαφεύγει τὴν συγγραφέα.

XIV, 79-86: Quelques observations sur la domination byzantine aux bouches du Danube-Le sport de Lykostomion et des quelques autres villes côtières.

Ὑποστηρίζεται ὅτι, ἐνθ' αἱ μεγάλαι πόλεις-λιμένες τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου (Ἀγχιάλος, Μεσημβρία, Βάρνα) παρέμεινον πάντοτε, παρὰ τὰς πολεμικὰς περιπετείας των, εἰς βυζαντινὰς χεῖρας, βορειότερον τὸ Δέλτα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἡ Δοβρουτσά περιήλθον πολλὴ ἐνωρίς εἰς βουλγαρικὰς χεῖρας καὶ ἀπωλέσθησαν διὰ τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 8ου-11ου αἰῶνος. Τοῦτο μαρτυροῦν τὰ ἑξῆς: Ἡ προσέγγισις «εἰς στόμιον», τοῦ Δέλτα κατὰ τὴν σ., τὸ 705 τοῦ ἀπὸ τὴν Κριμαίαν ἐρχομένου διὰ βουλγαρικὴν βοήθειαν Ἰουστινιανοῦ Β', ἐπομένως εἰς ἔδαφος μὴ βυζαντινόν. Ἡ ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν εὗρεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου κόμητος τῆς περιοχῆς ὁ βυζαντινὸς στόλος ἐρχόμενος νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐπιστρέφοντας αἰχμαλώτους τοῦ Κρούμου ἐπὶ Βόριδος-Μιχαήλ.

Ὁ στόλος ὁμως εἰσέρχεται ἐλευθέρως εἰς τὸν Λούναβιν καὶ ὁ Βούλγαρος ἀνθίσταται μετὰ ὀγγρων συμμάχων βορείως τοῦ Δέλτα.

Ἡ περιγραφὴ τοῦ παράπλου τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου ὑπὸ τῶν ρωσικῶν μοναζῶν ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τοῦ βραχίονος τοῦ Δέλτα Sulina μέχρι τῆς Βάρνας πρὸς νότον «βουλγαρικὴν χώραν».

Ἀντιθέτως μαρτυρίας καὶ γνώμας, τὰς ὁποίας παραθέτει ἡ Ahrweiler εἰς τὸ βιβλίον της Byzance et la Mer, καταπολεμεῖ ἡ συγγραφεῖς. Αἱ μαρτυρίαι εἶναι: Ἡ ὑπαρξὶς κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα βυζαντινοῦ λιμένος Ἀυκοστόμιον» εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως, τοῦ οὐοίου «ἄρχοντα καὶ πρωτοσπαθῆριον Θωμᾶν» ἀναφέρουν χειρόγραφα τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου. Ἡ ὑπαρξὶς μολυβδοβούλλου «ἄρχοντος Βουλγαρίας Μιχαήλ», ὁ ὁποῖος εἶναι βυζαντινὸς ἄρχων. Αἱ γνώμαι εἶναι: Ὅτι ὑπῆρχε κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα βυζαντινὴ ναυτικὴ διοίκησις κατὰ παραλίας τοῦ Εὐξείνου καὶ αὐτῆς ἄρχων (τοῦ πλωῖμου) ἦτο ὁ Μιχαήλ. Ὅτι αὐτὴν ἐννοεῖ ὁ Πορφυρογέννητος ὡς «χώραν Βουλγαρίας» τοποθετῶν αὐτὴν γεωγραφικῶς. Ὅτι κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα μετεφέρθη ἡ ἔδρα τῆς ναυτικῆς αὐτῆς διοικήσεως ἀπὸ τὸ Λυκοστόμιον εἰς τὴν Δοβελτόν. Ἡ σ. δὲν δέχεται ὅτι τὸ Λυκοστόμιον τοῦ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως, γινωστὸν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὑπῆρχεν ὡς βυζαντινὸς λιμὴν ἤδη κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα, ἀφοῦ οὐδαμὸ ἀναφέρεται τοιοῦτος λιμὴν καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τοπωνύμια Λυκοστόμιον. Δὲν δέ-

χεται ότι συγχρόνως με τον «(Βόριδα)-Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας» τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ἡμποροῦσε νὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος «Μιχαήλ ἄρχων Βουλγαρίας» μὴς βυζαντινῆς διοικήσεως ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους. Δὲν δέχεται τὴν ταύτισιν τοῦ Schlumberger τῆς Δεβελτοῦ πρὸς τὸν σημερινὸν λιμένα τοῦ Πύργου (Burgas) τῆς Βουλγαρίας, θεωροῦσα τὴν Δεβελτὸν μεσογειακὴν πόλιν οὐδέποτε ἀναφερομένην εἰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις, τῆς ὁποίας ἐρείπια εὕρσκει μακράν τοῦ Πύργου.

Τὸ θέμα εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ διαπραγματεύσεις του ὑπὸ τῆς σ. σοβαρά, ἀλλὰ χρη-
ζει περαιτέρω ἐρεῦνης.

XV, 615-619: Les μίξοβαρβαροι et la situation politique et ethnique au Bas-Danube pendant la seconde moitié du XIe siècle.

Εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς αὐτῇ πρὸς τὸ 14ον Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1971 ἡ σ. διορθώνει παρερμηνείας τοῦ ὅρου «μίξοβαρβαροι», τὸν ὅποιον χρησιμοποιοῦν, ἀρχαῖζουσα, βυζαντινὰ πηγαὶ διὰ τοὺς βαρβαρικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Κάτω Δουνάβεος κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα καὶ ὁ ὁποῖος δὲν σημαίνει πλέον ἀνάμειξιν Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων, ἀλλὰ διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν μεταξύ των. Ἐπισκοποῦσα κατόπιν τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Πετσενέγων καὶ τῶν Οὐζων κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, διαπιστώνει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νέας καταστάσεις οὔτε περὶ ἰδρύσεως νέων βαρβαρικῶν κρατῶν εἰς τὰς ἀνέκαθεν μεθοριακὰς ζώνας φεδεράτων. Ἐπαναλαμβάνεται μόνον τὸ γνωστὸν σενάριον, ὅπου βάρβαροι ἐπιδρομεῖς ἐγκαθίστανται κατόπιν ἀναγκαστικῆς ἀνοχῆς τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ συμβιών μετὰ τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ. Τὸ ἴδιον φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται μὲ νέους Βαρβάρους ἐπιδρομεῖς καὶ οὕτω νέοι Βάρβαροι καὶ παλαιότεροι Ἕμιβάρβαροι ἀναμειγνύονται μὲ τὸν παλαιὸν ἐντόπιον βουλγαρικὸν πληθυσμόν. Οὕτως εἰς τὰς ἐπανακτηθείσας ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ τὸ 971 καὶ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' τὸ 1014 παραδουναβίους βουλγαρικὰς χώρας ἐσηματίσθη μετῆμα Πετσενέγων, Οὐζων, Βλάχων καὶ Βουλγάρων κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, τὸ ὅποιον καθώρισε τὰς περαιτέρω τύχας τῶν ἀσταθῶν αὐτῶν μεθοριακῶν περιοχῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.

XVI, 667-674: Quelques particularités dans l'organisation militaire des régions du Bas-Danube et la politique byzantine aux XIe - XIIe siècles.

Κατὰ τὴν λιτὴν ἔκφρασιν τῆς σ. εἰς τὸ ἄρθρον διατυπώνονται «μόνον μερικά ἀπόψεις ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας διέθετε τὸ Βυζάντιον διὰ νὰ ἐξασφαλίση τὴν ἄμυναν τῶν χωρῶν, τῶν καταληφθεῖσων εἰς τὸν Κάτω Δούναβιν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ πρῶτον καὶ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' κατόπιν, ὡς καὶ τοῦ σχηματισθέντος ἐκεῖ Θέματος Παρίστριον». Ἴδου ἐν συντόμῳ μερικά ἐξ αὐτῶν:

Ἐνὸς κατ' ἀρχὰς τὰς διοικητικὰς θέσεις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν μεγάλων πόλεων (Πρεσθάβα, Πλίσκα κ.ἄ.) τοῦ Θέματος Παρίστριον κατέλαβον ὀνομαστοὶ βυζαντινοὶ στρατηγοὶ καὶ τὴν φρουρήσιν ἀνέλαβον βυζαντινὰ «τάγματα» ἐθνικοῦ στρατοῦ, ταῦτα ἀντικατεστάθησαν βαθμὴδὸν διὰ «ἐταιρειῶν» μισθοφόρων καὶ ἐπὶ πλέον ἡ βόρειος Βουλγαρία καὶ ἡ μικρὰ Μοισία ἐγένοντο ἐνωρὶς ἔδρα βαρβαρικῶν ὁρδῶν, ἰδίως Πετσενέγων, ἐγκαθισταμένων κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν περιστάσεων ὡς συνοριακῶν φρουρῶν ἐναντὶ γαιῶν καὶ χορηγῶν κατὰ τὸ καθιερωμένον βυζαντινὸν σύστημα ἀντιμετωπίσεως τῶν Βαρβάρων. Οὕτως ἡ εἰρήνη εἰς τὸ σύννορον τῶν Δουνάβεως τοῦ Βασιλείου Β' διετηρήθη μόνον ὅσον ἐξήσεν ἐκεῖνος, ἀρξαμένων μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τοῦ 1026 τὸν ἐπανειλημμένον ἐπιδρομῶν τῶν Πετσενέγων, αἱ ὁποῖαι ἀπαριθμοῦνται ὑπὸ τῆς συγγραφῆς, καὶ ἡ κατάστασις ἐπανήλθεν ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 11ου αἰῶνος ὀπίσω εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγώνων τοῦ Βυζαντίου κατὰ βαρβαρικῶν ἐισβολῶν, ὅταν βόρειον σύνορόν του ἦτο ὁ Δούναβις.

ἐνῶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους κατόπιν ἐξησφάλιζεν εἰρήνην ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸ σύνορον τοῦτο.

Ἡ σ. δὲν θέλει νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὸ Βυζάντιον ἐδεινοπάθησε περισσότερο καὶ ἐκινδύνευσε περισσότερο ὑπὸ τοῦ φρουροῦ αὐτοῦ τῆς εἰρήνης εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους δηλονότι, παρ' ὅσον ἐδεινοπάθησε καὶ ἐκινδύνευσε ὑπὸ οἰασθήποτε εἰσβολῆς Βαρβάρων ἐκεῖθεν. Ἐπὶ πλέον τολμᾷ νὰ ὀνομάσῃ τὸν Βασίλειον Β', ὁ ὁποῖος διεξήγαγεν ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου μὲ τοὺς Βουλγάρους τοῦ Σαμουήλ, «φιλόδοξον» — *grâce aux campagnes victorieuses de l'ambitieux Basile*, σ. 669.

Κατόπιν ἡ σ. ἐπανερχεταί πάλιν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Πετσενεγῶν τοῦ Κεγένη κατὰ τῶν Πετσενεγῶν τοῦ Τούραχ τοῦ 1048 κ.έ., διὰ νὰ τόνισῃ ὅτι αὗται ἦσαν προϊόντα τῆς συνεχίσσεως τοῦ παλαιοῦ συστήματος τοῦ Βυζαντίου νὰ ἐγκαθιστᾷ Βαρβάρους φρουροὺς εἰς τὰ σύνορα καὶ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα ἡ ἄμυνα τῶν χωρῶν τοῦ Κάτω Δουνάβεως νὰ εἶναι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος εἰς χεῖρας ἀρχηγῶν Βαρβάρων, πιστόν ἢ ἀπίστον κατὰ τὰς περιστάσεις, ὅπερ ἀπετέλει τὴν αἰτίαν μεγάλων ἀναταραχῶν.

Τὸ Βυζάντιον ὅμως ἐθεώρει, ὡς γνωστόν, τὴν ζημίαν ἐξ ἐπανελημμένων εἰσβολῶν διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων εἰς τὰς δυσφρουρήτους ἀπεράντους συνοριακὰς περιοχὰς τὸν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ τὴν παραχώρησιν γαιῶν καὶ τὴν καταβολὴν χορηγιῶν εἰς ἓνα μόνον βαρβαρικὸν λαὸν-φρουρόν, ἔστω καὶ κατὰ καιροὺς ἀπίστον, καὶ ὁρθῶς, ὡς ἀπέδειξε ἡ ἐπιβίωσις του.

Ἀποτέλεσμα τοῦ συστήματος, συνεχίζει ἡ σ., ἦτο ἡ δημιουργία βαρβαρικοῦ πληθυσμοῦ ἐν μέρει ἀγροτικοῦ καὶ ἐν μέρει στρατιωτικοῦ (τῶν «στρατιωτῶν») ὑπὸ ἰδίους ἀρχηγῶν καὶ ἡ ἐμβόρσις «μειοβαρβάρων» εἰς τὰς πόλεις καὶ χωρία, μείγματος δηλαδὴ παλαιῶν ἐγκατεστημένων Βαρβάρων μετὰ τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ (κατὰ τὸ πλεῖστον βουλγαρικοῦ), ἀνανεουμένου διὰ νέον ἐπηλύδων, μέχρις οὗ καὶ διοικητῆς τοῦ Θέματος κατήντησε νὰ εἶναι μὴ Βυζαντινὸς (ὁ Νέστωρ).

Ἡ κατάστασις κατὰ τὴν σ. δὲν ἥλλαξε, παρ' ὅλον ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἰσχυρὰ διοίκησις ἀποκατεστάθη πρὸς καιρὸν μὲν βυζαντινοὺς διοικητὰς (Λέων Νικηρῆτης, Δημήτριος Κατακαλῶν) καὶ παρ' ὅλον ὅτι ὁ Ἰωάννης Β' ἐξωλόθρευσεν εἰς τὸ Λεβούνιον τὸ 1122 τοὺς Πετσενεγούς, ἀφοῦ αὐτοὺς διεδέχθησαν οἱ Κουμάνοι καὶ τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος δὲν ἐφρουρεῖτο καλύτερον.

Τὸ συμπέρασμα τῆς σ. εἶναι, ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν μεθοριακὴν περιοχὴν, ἡ ὁποία δὲν ἀπετέλει στερεὰν ἐπικράτειαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ ὁποία προωριζέτο κάποτε νὰ ἀποσπασθῇ ἐξ αὐτοῦ, ἦτο φυσικὸν νὰ γεννηθῇ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἀσσανιδῶν κατὰ τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ νὰ γεννηθῇ τὸ δεύτερον Βουλγαρικὸν Κράτος τῶν Ἀσσανιδῶν.

Μὲ τὴν ἀποψιν αὐτὴν δὲν συμφωνοῦν οἱ ἱστορικοὶ, ἐνθυμούμενοι καὶ ἄλλας βουλγαρικὰς ἐπανάστασεις, ὡς τοῦ Δελεάνου τὸ 1041 π.χ.

XVII, 90-112: L'administration byzantine du Bas-Danube. (Fin du Xe - XIe siècles).

Μελέτη ἄρκετῶν σελίδων, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖ μὲ πλουσίαν γνῶσιν πραγμάτων καὶ ἀπόψεων ἐρευνητῶν νὰ ἀναπαραστήσῃ βάσει νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν καὶ νομισματικῶν εὐρημάτων τὴν ἱστορίαν τῆς ὀργανώσεως καὶ ἐξελίξεως τοῦ βυζαντινοῦ διοικητικοῦ συστήματος εἰς τὰς χώρας τοῦ Κάτω Δουνάβεως ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῶν πρώτων ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους.

Ἐπειδὴ συζητῶνται πολλὰ καὶ διάφορα ζητήματα, ὅπως τὸ ζήτημα τῶν εὐρεθεισῶν εἰς τὴν περιοχὴν σφραγίδων βυζαντινῶν διοικητῶν, τὸ ζήτημα τῆς διοικητικῆς εἰκόνας

της περιοχής εις τὸ ὑπὸ Ν. Οἰκονομίδου δημοσιευθὲν Τακτικὸν τοῦ Ἑσκoriaλά, τὸ ζήτημα τοῦ εἰς χειρόγραφα τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου ἀναφερομένου βυζαντινοῦ λιμένος Λυκοστόμιον, τὸ ζήτημα τῆς εὐρεθείσης σφραγίδος τοῦ «Μιχαὴλ ἄρχοντος Βουλγαρίας», τὸ ζήτημα τοῦ Κατεπανάτου τῆς λεγομένης «Μεσοποταμίας τῆς Δύσεως», τὸ ζήτημα τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ λεγομένου «Τοπάρχου τῆς Γοθίας», τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως τοῦ Θέματος «Παρίστριον» κ.ά., καὶ κρίνονται ὑπὸ τῆς σ. αἱ ἐπ' αὐτῶν γνώμαι διαφόρων ἐρευνητῶν, δὲν εἶναι δυνατόν εἰς μίαν παρουσίαν τῆς μελέτης νὰ ἐκτεθοῦν αἱ σχετικαὶ συζητήσεις καὶ νὰ κριθοῦν αἱ ἀπόψεις τῆς συγγραφέως. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ γενικὰ συμπεράσματα αὐτῆς:

Τὸ Τακτικὸν Οἰκονομίδου δίδει πράγματι εἰκόνα τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Τσιμισκῆ εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας χώρας τοῦ Δουνάβεως. Ἦτοι: Συνένωσις τῆς βορείου Βουλγαρίας μετὰ τοῦ Θέματος Θράκης ὑπὸ ἐνιαίαν διοίκησιν. Ἰδρυσις 'δουκάτων' (κατεπανάτων) καὶ 'στρατηγίων' εἰς τὰ προσαρτηθέντα ἐδάφη. Ἡ 'στρατηγία', ἡ λεγομένη 'Μεσοποταμία τῆς Δύσεως', εἶναι πραγματικότης καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν τοποθέτησιν τῆς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, ἐνὸς περὶ ὁμωνύμου 'κατεπανάτου' οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος.

Αἱ περὶ τὸ ἔτος 1000 κατακτηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' παραδουνάβιαι χώραι ὠργανώθησαν διοικητικῶς ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ ὅλου κατακτηθέντος Βουλγαρικοῦ Κράτους. Τὸ Θέμα Παρίστριον πρέπει νὰ ἰδρῇ κατὰ τὰ ἔτη 1019/1020 καὶ ὡς συνοριακὸν Θέμα ὑφιστάμενον ἐπιδρομάς Βαρβάρων ἐκ Βορρᾶ πρέπει νὰ ἐγνώρισε διοικητικὰς τροποποιήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς διαφεύγουν, ἡμπορεῖ π.χ. πρὸς καιρὸν νὰ ἠνῶθη μετὰ τοῦ Θέματος Θράκης ἢ νὰ ἐπεξετάθῃ δυτικῶς μέχρι τοῦ Βελιγραδίου ὅχι ὁμῶς καὶ νοτίως μέχρι τῆς Σαρδικῆς τοῦ Θέματος Βουλγαρίας, ὅπως μᾶς διαφεύγουν καὶ τυχόν ἀλλαγαὶ εἰς τὸν τίτλον τῶν διοικητῶν του.

Τὸ μόνον βέβαιον εἰς τὴν ἐξελίξιν του εἶναι, ὅτι ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 11ου αἰῶνος οἱ γήνσιοι ἀντιπρόσωποι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας παραχωροῦν βαθμιαίως τὴν θέσιν τῶν εἰς τοπικοὺς διοικητὰς, Βουλγάρους ἢ Μιξοβαρβάρους. Οὕτω διὰ λόγους γνηκῆς πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς ἢ τοπικῆς ἢ κατὰστασις ἐπανερχεταὶ εἰς ἐκείνην πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους, ἀφοῦ αἱ ἀμυντικαὶ δυνάμεις δὲν ἀποτελοῦνται παρὰ ἀπὸ 'φεδεράτους', Βαρβάρους συμμάχους ὑπὸ ἰδίου ἀρχηγούς. Μέχρις οὗτου, ὅπως τότε καὶ τώρα, τὸ Βυζαντινὸν Κράτος παραιτεῖται ἐν τέλει τῆς μεγάλης αὐτῆς μεθοριακῆς ζώνης, τὴν ὅποιαν οὐδέποτε ὑπελόγισεν ὡς πραγματικὸν ἔθνικόν ἔδαφος.

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα κατέληξεν ὁμῶς ἡ σ. καὶ εἰς τὴν προηγούμενῃ ἐργασίαν τῆς καὶ γεννᾷ τὴν ὑπορίαν, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπανερχομένην προκαταληψιμὴν θέσιν τῆς, ἡ ὁποία τότε πρέπει νὰ ἐπηρέασε καὶ τὴν ἱστορικὴν κρίσιν τῆς εἰς τὴν ἀνωτέρω μελέτην τῆς. Ἀλλῶστε εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἔκονσά παραίτησις ἀπὸ ἐθνικῆς ἐδάφῃ ἦτο διὰ τὸ Βυζάντιον ἀδιανόητος. Τὸ Βυζάντιον ἔζησε μὲ τὸ ὄνειρον τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας κληρονομίον ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἠγωνίσθη ἐπὶ χίλια ἔτη διὰ τὴν διατήρησιν ἢ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ ρωμαϊκὰ του σύνορα, τὴν ἰδεατὴν ὁριακὴν γραμμὴν τοῦ Κράτους. Ὅπου ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχανεν ἐθνικὰ ἐδάφη, τοῦτο ἐθεώρει προσωρινὸν καὶ τὴν νέαν ὁριακὴν γραμμὴν συμβολικὴν. Δὲν ἡμπορεῖ λοιπὸν ἡ συγγραφεὺς, βυζαντινολόγος ἱστορικός, νὰ ὁμιλῇ περὶ παραίτησεως τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τὴν μεγάλῃ συνοριακῇ κορφᾷ τοῦ Δουνάβεως, ὅταν μάλιστα ἡ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον τῆς (XVIII) τονίζει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς πολιτικῆς βυζαντινῆς ἰδεολογίας, παραθέτουσα μάλιστα καὶ ἄφθονον εὐρωπαϊκὴν αὐτὴν τὴν φορὰ βιβλιογραφίαν εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τῆς.

XVIII, 291-298: L'idée byzantine de l'unité du monde et l'état bulgare.

Ἡ σ. παρακολουθεῖ τὴν βασικὴν πολιτικὴν ἰδέαν τοῦ Βυζαντίου ὡς κληρονόμου τῆς

Ρώμης, ότι δηλαδή αυτό είναι το μοναδικόν κράτος της Οικουμένης και ό αυτοκράτωρ ό έκ Θεού κυρίαρχος αυτής, και τās τύχας της ιδέας αυτής εις την ιστορικήν διαδρομήν του Βυζαντινού Κράτους.

Ύποστηρίζει ότι πρώτος διεκδικητής της οικουμενικότητας αυτής και αντίπαλος του αυτοκράτορος ενεφανίσθη τό ιδρυθέν «κατόπιν συνθήκης» εις την Μοισίαν τό 681 Βουλγαρικόν Κράτος του Άσπαρούχ, του όποιου όλοι οι κατόπιν άρχοντες από του Κρούμου μέχρι των Άσσανιδών διεξεδίκουν μόνοι αυτοί διά τόν έαυτών των και διά τό κράτος των τόν τίτλον του «βασιλέως των Ρωμαίων» και τόν θρόνον του κυρίαρχου της Οικουμένης, μέχρις ότου ιδρύθη τό Κράτος των Σέρβων κατά τόν 14ον αιώνα με τās αττάς διεκδικήσεις.

Ύποστηρίζει ότι ή βαθμιαία άντικατάστασης του όρου Ρωμαίοι διά του όρου Έλληνες μετά την Φραγκοκρατίαν του 1204 σημαίνει έγκατάλειψιν της ρωμαϊκής πολιτικής ιδέας και του όνειρου του οικουμενικού κράτους και θεωρεί τόν τίτλον του «βασιλέως των Ρωμαίων» των άποκατασθέντων τό 1261 Παλαιολόγων αυτοκρατόρων ως άπλην έπιβίωσιν παραδόσεως, άνευ της άλλότες μαγικής τούτου δυνάμεως.

Έάν τό 681 εδέχθησαν οι Βυζαντινοί, παρά την έντονον πολιτικήν ιδέαν των της οικουμενικότητας της ρωμαϊκής των αυτοκρατορίας, την ίδρυσιν «διά συνθήκης» Βουλγαρικού Κράτους επί του έθνικού εδάφους των και έντός των όρίων της αυτοκρατορίας των ή επρόκειτο άπλώς περί «πάκτου» φεδεράτων και έγκαταστάσεως των ως φρουρών των συνόρων έναντι χορηγίων, τούτο ήμπορεί να ιδή κανείς εις την έργασίαν: E. K. Chrysos, Zur Gründung des ersten Bulgarischen Staates, «Cyrillo-Methodianum». II, Thessalonique 1972-1973, σ. 7-13.

Κατά πόσον ό ήγμεών των Βουλγάρων και Βλάχων Καλογιάννης, ό έπονομαζόμενος υπό των Έλλήνων Σκυλογιάννης, διεξεδίκε τό 1204/6, πέραν των λεηλασιών και καταστροφών του, τόν θρόνον της Κωνσταντινουπόλεως, ή όποία μάλιστα κατείχετο από τούς Φράγκους, ήμπορεί να παρακολούθηση κανείς εις την μελέτην: Ά λ ε ξ ά ν δ ρ α ς Κ ρ α ν τ ο ν έ λ λ η, ΈΗ κατά των Λατίνων έλληνοβουλγαρική σύμπραξις έν Θράκη, 1204-1206. Άθήναι 1964. (Διδακτ. Διατρ.).

XIX, 289-295: L'idée imperiale à Byzance et la tradition étatique Bulgare.

Εις τό άρθρον αυτό του 1971 ή σ. επανέρχεται εις τό θέμα του προηγούμενου της άρθρου (XVIII) του 1969, διά να εξετάση τό θέμα, ως λέγει, από της πλευράς του Βυζαντίου, αλλά πράγματι τό εξετάζει περισσότερο από βουλγαρικής πλευράς. Τοιουτοτρόπως δέν ήμπορεί να γίνη παρουσίασις αυτού με τυχόν μερικών σχολιασμόν και να εμφανίζονται αι άπόψεις της ως άποδεκταί, αλλά τό περιεχόμενό του χρήζει σχολιασμού βήμα πρός βήμα.

Έπαναλαμβάνει ως δεδομένον, ότι ή ίδρυσις του Βουλγαρικού Κράτους τό 681 εις την βορειοανατολικήν γωνίαν της Βαλκανικής άνεγνωρίσθη κατ' ανάγκην υπό του Βυζαντίου «διά συνθήκης», (όπερ, ως έλέχθη προηγούμενως, άμφισβητείται σοβαρώς), και διαπιστώνει ότι έκτοτε οι ειδωολάτραι άρχοντες του βουλγαρικού τούτου Κράτους, μιμούμενοι τούς τίτλους των Βυζαντινών, διεφιλόνικουν την παντοδυναμίαν του Βυζαντινού Αυτοκράτορος.

Παρασιωπά όμως τό γεγονός, ότι από της ιδρύσεως του δΐθεν βουλγαρικού Κράτους τό 681 μέχρι της έναρξεως των βουλγαρικών πολέμων επί Κωνσταντίνου Ε', 741-775, επί έκατόν περίπου έτη δηλαδή, οόδεμία τοιαύτη διεκδίκησης υπάρχει εκ μέρους των ειρηνικώς μετά του Βυζαντίου ζώντων φίλων φεδεράτων Βουλγάρων και δέν υπάρχει τοιαύτη πολιτική ιδέα εις τούς ειδωολάτρες Βουλγάρους εκείνης της εποχής.

Ἡ ὁμίλησασα περὶ ἀναγνωρίσεως «διὰ συνθήκης» τοῦ Κράτους τῶν Βουλγάρων συγγραφεὺς ἀναγκάζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ Βυζάντιον δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῇ τὸ ἔδαφος τοῦ Κράτους τῶν Βουλγάρων, ἀντιθέτως πρὸς πᾶσαν τυχὸν ὑποχρέωσιν ἀπορρέουσιν ἐκ θήθεν «συνθήκης», ὡς αὐθαιρέτως σφετερισμένον καὶ ἀνακτητέον. (Ἐπιστολαὶ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ πρὸς Συμεὼν Βουλγαρίας). Τοῦτο ἐπέτυχεν ἀργότερον διὰ τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅπως εἶχεν ἐπιτύχει ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ὀλιγώτερον, ὑποταγὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἐνταξιν αὐτῶν εἰς τὴν «οἰκογένειαν τῶν ἔθνων» τῆς βυζαντινῆς Οἰκουμένης διὰ τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βόριδος (Βόριδος-Μιχαήλ).

Ἡ σ. ἀποδίδει τοὺς καταστρέψαντας τὴν βουλγαρικὴν εἰρήνην πολέμους τοῦ Συμεὼν κατὰ τοῦ Βυζαντίου εἰς ἐγκρίριον ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἐκβυζαντινισμοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν φιλοδοξίαν τοῦ Συμεὼν νὰ διεκδικήσῃ τὸν θρόνον τῆς Οἰκουμένης ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα.

Δὲν κάμνει λόγον βεβαίως περὶ τῶν κερδῶν τῶν βογιάρων ἐκ τῶν λεηλασιῶν, τὰ ὁποῖα ἔχονον αὐτοὶ ἐν εἰρήνῃ, καὶ περὶ τῶν λεηλασιῶν τοῦ Συμεὼν, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἔφρουγε μὲ τὰ λάφυρα τῆς ἐπιδρομῆς του καὶ δὲν ὠργάνωνε κρατικάς ὑπηρεσίας εἰς καταλαμβανόμενα ἔδαφρα, ἀνκαὶ ἐπιλοδοξεῖ νὰ διοικήσῃ Κράτος καταλαμβάνων τὸν θρόνον τῆς Οἰκουμένης εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν.

Ὁρθῶς ἀναγνωρίζει ἡ σ. ὅτι ἡ πολυσυζητηθεῖσα στέψις τοῦ Συμεὼν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου δὲν ἦτο παρὰ «εὐλογία» (ἀνάγνωσις εὐχῆς) ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου διὰ θεϊαν φώτισιν του καὶ ὅτι εἰς τὸν Συμεὼν οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ὁ τίτλος «βασιλεὺς», πολλοὺ γε καὶ διὰ «βασιλεὺς Ρωμαίων». (Ἐπιστολαὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ πρὸς τὸν Συμεὼν). Ἀνεγνωρίσθη βεβαίως, κατ' ἐξαίρεσιν διὰ δευτέραν φοράν μετὰ τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, ὁ τίτλος τοῦ «βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων» εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Συμεὼν Πέτρον, ἀλλὰ συγγενεύσαντα μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν τοῦ Βυζαντίου διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς του Λακαπηνοῦ. Τοῦτο ὁμῶς κατὰ τὴν σ. καθιέρωσε παράδοσιν βουλγαρικῆς κρατικῆς ιδέας (tradition étatique bulgare), ἡ ὁποία ἤνοιξε τὸν δρόμον εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἄλλων βαλκανικῶν κρατῶν.

Ἡ ἰδίᾳ ὁμῶς καταστρέφει περαιτέρω τὰ συμπεράσματά της ὁμολογοῦσα ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου Β' οὐδέποτε ἀπενεμήθη ἐπίσημος εἰς τὸν Σαμονήλ ὁ τίτλος τοῦ «βασιλεὺς», ὅσον καὶ ἂν προσπαθεῖ ἡ σ. νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀνέπιστημον ὑπαρξίν του. Οὐχὶ ὀρθῶς λοιπὸν ἡ σ. θεωρεῖ ὅτι συνεχίζον παράδοσιν βουλγαρικῆς κρατικῆς ιδέας ὁ ἐπαναστάτης Δελεάνος τοῦ 1041, ὁ Σέρβος Κωνσταντίνος Βοδίνος τοῦ 1072 καὶ ὁ ἀνεκδιμήγτος Καλογιάννης τοῦ 1206 μὲ τοὺς Βλάχους του, ἀφοῦ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐπεδιόξε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν μὲ τίτλον «βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων».

Βεβαίως, ὁ εἰς τὴν εὐρεθεῖσαν εἰς Βιτόλια τὸ 1956 ἐπιγραφὴν ὑπάρχον τίτλος Samod' r'zec (= αὐτοκράτωρ) τοῦ Ἰωάννου Βλαδισλάβου πείθει ὅτι ὁ τίτλος αὐτὸς ἐχρησιμοποιήθη πρὸ τοῦ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους καὶ ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῶν Σέρβων, καταρριπτομένης τῆς παλαιᾶς γνώμης τοῦ Ostrogorsky, ἀλλὰ ἡ ὡς παράρτημα προστιθεμένη αὐτῇ παρατήρησις οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει παρὰ τὴν παλαιὰν ἀλαζονεῖαν Βουλγάρων ἡγεμόνων νὰ αὐτοτιτλοφοροῦνται μὲ βυζαντινοὺς τίτλους, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς τοὺς ἀνεγνώριζε.

XX, 1-15: Genèse des peuples balkaniques et formation de leurs états. L'expérience bulgare.

Εἰς τὴν μελέτην αὐτήν, ἡ ὁποία ἔχει ἐν πολλοῖς θεωρητικὸν χαρακτήρα, ἡ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσῃ, κατὰ ποῖον ἐξελικτικὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν εἰς τὸν μεταρρωμαϊκὸν

βαλκανικὸν χώρον γενικῶς μὲν τὰ μεσαιωνικά βαρβαρικά ἔθνη-κράτη, μεταξύ δὲ αὐτῶν πρὸ παντὸς τὸ βουλγαρικὸν κράτος-ἔθνος, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὁποίου προηγήθη ἀσυνήθως ἡ ἱδρύσις κράτους καὶ ἐπικολούθησεν ὁ βαθμιαίος σχηματισμὸς ἔθνους. Τοῦτο, ἐκ τῆς ἀναμειξέως θρακικοῦ, σλαβικοῦ καὶ πρωτοβουλγαρικοῦ στοιχείου, ἐπὶ συνοριακῶς καὶ ὅχι καθαρῶς ἔθνικοῦ βυζαντινοῦ χώρου.

Ἡ σ. ἐπιμένει ὅτι ἡ συνοριακὴ λωρὶς τῶν Δουνάβεως, ἀνέκαθεν φρουρουμένη ὑπὸ διαδοχικῶν βαρβαρικῶν φύλων φεδεράτων, δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς γνήσιον ἐθνικὸν ἔδαφος — vrai territoire d' état, σ. 3, πρᾶγμα ἀδιανόητον διὰ τὴν βυζαντινὴν πολιτικὴν ἰδέαν τῆς οἰκουμενικότητος.

Περὶ τοῦ θρακικοῦ στοιχείου ὑποστηρίζει ὅτι τοῦτο διειρηθῆ ἁμιγέστερον εἰς τὴν ὑπαιθρον παρὰ εἰς τὰς πόλεις, ὑπῆρξε μακροβιότερον εἰς τὴν κυρίως Θράκην παρὰ εἰς τὴν Μοισίαν καὶ πολυπληθέστερον εἰς τὰ ὄρεινά, ὅπου συνήντησαν αὐτὸ οἱ Σλάβοι, παρὰ εἰς τὰ πεδινά. Διάλυσιν λοιπὸν τῆς κοινωνικῆς δομῆς τοῦ ἀρχαίου κόσμου εὔρε τὸ προηγηθὲν τοῦ βουλγαρικοῦ σλαβικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιπροσθέτως δὲν συνεκρούσθη πρὸς προϋπάρχοντας ἐκεῖ βαρβάρους φεδεράτους, ἀλλὰ τοὺς διεδέχθη, ἀφοῦ αὐτοὶ ἀνέκαθεν ἦ ἀπεσύρνοντο ἀφήνοντες τὴν θέσιν των εἰς ἄλλους Βαρβάρους ἢ διελύοντο ἐντὸς τοῦ ἐντοπίου ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως οἱ Σλάβοι διεδέχθησαν τοὺς προηγηθέντας Γερμανοὺς, Οὐννους καὶ λοιποὺς Βαρβάρους εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, ὅπου διήλθον μερικὰ ἀπὸ τὰ γνωστὰ στάδια (αὐτόνομοι ἢ ὑπόφοροι ἢ φεδεράτοι ἢ στρατευμένοι ὑπὸ βυζαντινῶν στρατηγῶν) καὶ ὅπου οἱ ἐπελθόντες Βούλγαροι τοῦ Ἀσπαρούχ συνήντησαν τὰς ἐπτά φυλάς των, ὅπως συνήντησαν καὶ τοὺς Δρογουβίτας καὶ τοὺς Σαγουδάτους καὶ τοὺς Βουλγάρους τοῦ Κούβερ, σ. 5.

Ποῦ τοὺς συνήντησαν; Εἰς τὴν Μακεδονίαν; Δὲν εἶχον διέλθει τὸν Αἰμόν πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ε', 741-775, καὶ ὁ λαὸς τοῦ Κούβερ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιοὶ βυζαντινοὶ αἰχμάλωτοι μεταφερθέντες μετὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς Μακεδονίαν διὰ πλοίων εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὑποστηρίζονται κατόπιν τὰ περίεργα, ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπαρούχ ἦσαν ἀποσπασθεῖς κλάδος τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας» τῶν στεππῶν, ἡ ὁποία ἐστήριζε τὴν ὑπαρξίν της εἰς τὴν λεῖαν πολέμου, εἰς τὴν φορολογίαν γηγενῶν καὶ εἰς τὴν ἀστικὴν ζωὴν (vie urbaine!), ἀνθοῦσαν εἰς τὴν κεντρικὴν ἐπικράτειάν της (dans le territoire étatique), καὶ ἡ ὁποία διελύθη, ἄνκα «plus nombreux que le sable de la mer» ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν Χαζάρων. Αὕτῃ ἐκληροδότησεν εἰς τὸν κλάδον τοῦ Ἀσπαρούχ στερεὰς παραδόσεις ἀστικῆς ζωῆς καὶ πειθαρχημένης στρατιωτικῆς μηχανῆς, χαρακτηριστικὰ τῶν νομαδικῶν λαῶν, «caractéristiques pour les peuples nomades». (Πῶς συμβιβάζονται ὁμως ἀστικός βίος καὶ νομαδικὸς λαός;).

Αἱ ἐπτά σλαβικαὶ φυλαὶ τῆς Μοισίας δὲν εἶχον βεβαίως κρατικὴν ὀργάνωσιν, ἀφοῦ ἦσαν φεδεράτοι τῶν Βυζαντινῶν (σ. 7) καὶ ὀρθῶς ἀποκροοῦνται ὑπὸ τῆς σ. ἀντίθετοι ἀπόψεις. Ἡ σ. ὁμως ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπαρούχ κατακτήσαντες τὰ ἐδάφη τῶν φυλῶν αὐτῶν ἱδρυσαν πρῶτον Κράτος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοφάνους καὶ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 681, πραγματοποιοῦντες οὕτω παράδοσιν κράτους, ἀναγομένην εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας».

(Τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἀντιρροήσεις βλέπε εἰς τὴν παρουσίαν της ἐπ' ἀριθμὸν XVIII μελέτης τῆς συγγραφέως).

Ἀφῆσαν ὁμως εἰς τὰς σλαβικὰς φυλάς τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων των καὶ διετήρησαν μόνον τὸν στρατιωτικὸν ἔλεγχον καὶ τὴν εἰσπραξίν των φόρων.

Προηγήθη λοιπόν ἡ ἀμάρτυρος κρατική ὑπόστασις τῆς «Μεγάλης Βουλγαρίας» καὶ μάλιστα μετὰ αἰθῆ χαρακτηριστικὰ νομαδικῶν λαῶν, διὰ τὰ κληροδοτήθῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους τοῦ Ἀσπαρούχ κρατική παράδοσις, ἡ ὁποία τὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυσιν Κράτους εἰς τὴν Μουσάν ε ὅ θ ὅς ἐξ ἀ ρ χ ῆς. Ἱστορική δεοντολογία!

Τὸ Βουλγαρικὸν αὐτὸ κράτος τοῦ Δουνάβεως, λέγει ἡ σ., διὰ τὰ διατηρήσῃ τὰ κεκτημένα καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπικράτειάν του, ἤλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, πρῶτον, τὴν σύντηξιν τοῦ σλαβικοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου ἐντὸς τοῦ Κράτους καὶ ἔπειτα τὴν περὶ αὐτὸ συσπείρωσιν, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος, ὧν τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς λεγομένης βουλγαρικῆς ομάδος ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ τὴν ὀργάνωσίν των κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Τοιαῦται σλαβικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι συνεσπειρώθησαν, ἦσαν, λέγει, αἱ φυλαὶ τῆς Θράκης, αἱ δυτικῶς τοῦ Ἰσκαρ καὶ αἱ δυτικῶς καὶ βορείως τῆς Θεσσαλονίκης. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν πρὸ τῆς ἐνοποιήσεώς των μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους εἶχον διέλθει ἓνα στάδιον ἡμιυποτελείας πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ ἓνα στάδιον ἡμιυποτελείας πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν Κράτος, ὅπως π.χ. οἱ Σαγουδάτοι, μέρος τῶν ὁποίων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 9ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10ου αἰῶνος ἐπλήρωον φόρον εἰς τοὺς «Σκόθας» (Βουλγάρους) καὶ μέρος εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης.

(Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ χωρίου τοῦ Καμενιάτου, ἐκδ. Βόν., σ. 496. Μόνον, ὅτι οἱ Σαγουδάτοι, ὡς δεικνύει ἡ λατινικὴ κατάληξις - atus τοῦ ὀνόματός των, ἦσαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, Βλάχοι καὶ ὄχι Σλάβοι).

Μερικαὶ ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν, σημειώνει ἡ σ., ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους, ὅπως οἱ κατοικοῦντες κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα βορείως τῆς Δράμας Σμολεάνοι Σλάβοι, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπέρχεται (τὸ 838) ὁ καυχᾶνος Ἰσβούλος κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἄρχοντος Περσιάνου εἰς τοὺς Φιλίππους. (Βλ. P. Lemerle, Philippes etc., σ. 135 κ.ε.).

Μόνον, ὅτι οἱ Σμολεάνοι δὲν εὗρίσκοντο βορείως τῆς Δράμας, ἀλλὰ εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Ἱουστινιανοῦ Β' τὸ 688 εἰς τὴν Κλεισούραν τοῦ Στρυμόνος ἐγκατασταθέντες πρὸς φρουρὰν τῆς Σλάβοι — Πορφυρογέννητος, Περί Θεμάτων, σ. 88/9, ἐκδ. A. Pertusi — καὶ ὑπὸ τοῦ Κροῦμου τὸ 812 ἐκδιωχθέντες ἐκείθεν — Θεοφάνης, σ. 496, ἐκδ. de Boor — καὶ συμπτυγθέντες πρὸς τὸν καίσαρα Μωσῆλ εἰς τὴν Χριστούπολιν καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' μεταφερθέντες εἰς τὴν Ροδόπην — βλ. χωρίον Ἰσμιλὰν Βουλγαρίας. Ταῦτα καὶ ἡ μαρτυρία τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ὁμουρτάγ, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ἡ σ., σ. 7 καὶ σημ. 25, δεικνύουν ὅτι ἡ σύντηξις τοῦ σλαβικοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου ὑπῆρξε βραδυντὰ διαρκέσασα μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος, ὡς ὁμολογεῖ ἡ ἰδία ἡ σ., σ. 7, ἀλλὰ δὲν περιελάμβανε παρὰ μόνον τὰς ἐπὶ σλαβικὰς φυλάς, τὰς εὐρισκομένας ὑπὸ βουλγαρικὴν κατάκτησιν. Τοῦτο δὲν ὁμολογεῖ ἡ σ., ἀλλὰ ὁμιλεῖ περὶ σύντηξιν καὶ συσπειρώσεως ὧν τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς λεγομένης βουλγαρικῆς ομάδος, ἐνὺ τὰ πράγματα τὴν διαφεύδουν.

Μέχρι τοῦδε ἡ ὑπὸ τῆς σ. περιγραφὴ τοῦ «Processus de l'intégration des deux éléments principaux dans la formation de la nationalité bulgare, σ. 7» δὲν δεικνύει τοιαύτην γενικὴν σύντηξιν στοιχείων. Αὕτη ἐπῆλθε, λέγει ἡ σ., διὰ τῆς συνενώσεώς των εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, τὴν διαδοθεῖσαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τῶν κληρονόμων τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, με ἀποτελέσματα τὰ θεοῦν αἱ βάσεις ἐνὸς ἔθνικου σλαβικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀνησις τοῦ ὁποίου κατεβρόχθισεν ὀριστικῶς τὸ πρωτοβουλγαρικὸν στοιχείον χωρὶς νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους. Ἡ συμβολὴ αὕτη συνέστατο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς στέππας, αἱ ὁποῖαι ἐδημιούργησαν Κράτος, ἐνὺ πνευματικὸς πολιτισμὸς ὠφέλιτο εἰς τὰς ἱκανότητας τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου. Τοῦτο ὅμως, χωρὶς τὴν προστασίαν ὀργανωμένου Κράτους, θὰ εἶχε τὴν τύχην τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πε-

λοπονήσου, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεκράτησε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, χάρις εἰς μίαν πολιτικὴν ἐξελληνισμόν. Τὸ παράδειγμα τῆς Σερβίας καὶ τῆς Κροατίας, λέγει, ὅπου ἐδημιουργήθησαν σλαβικά κράτη, δὲν διαψεύδει ταῦτα, ἐπειδὴ ἡ Σερβία καὶ ἡ Κροατία εὐρίσκοντο πολὺ μακρὰν καὶ χωρὶς ἐπαφῆν μὲ τὴν ἰσχὺν τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὅποιον ἐν προκειμένῳ «trop proche et trop attachée à ses anciens territoires» (ποῦ εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς συνοριακῆς λογικῆς τοῦ Δουδάβεως;) δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ἴσως τὸν σχηματισμὸν μιᾶς Βουλγαρίας καθαρῶς σλαβικῆς. Ἀλλὰ καὶ μία Βουλγαρία ἐντελῶς βουλγαρικὴ δὲν θὰ ἐπέζη, ὥπως δὲν ἐπέζησαν ἡ Βουλγαρία τοῦ Βόλγα καὶ τὸ Χαγανάτον τῶν Χαζάρων, «constitué, comme on l'a démontré, surtout d'élément bulgares» (πότε ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Χαζάροι ἦσαν κατὰ τὸ πλείστον Βούλγαροι καὶ ὄχι Τούρκοι, δὲν γνωρίζομεν) ἐὰν ὁ Βόρις δὲν εἶχε τσακίσει τοὺς συντηρητικὸς Βογιάρους ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ ἐκχριστιανισθοῦν, ὁπότε τὸ στρατιωτικὸν Κράτος ἐξειλίχθη φυσιολογικῶς διὰ διεισδύσεως τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ τῶν ὑπ' αὐτὸ ὑποδουλουμένων λαῶν.

Κατὰ τὴν σ. ὁ ἐθνικὸς δῆσιμος τοῦ ἑκτοτε σλαβικοῦ αὐτοῦ Κράτους, τοῦ διατηρήσαντος ὁμῶς τὴν ἐπωνυμίαν «Βούλγαροι», ἐξηφανίσθη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἀμυντικῶν του πολέμων. (Ποῖων ἄραγε ἀμυντικῶν πολέμων; Τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Σαμονήλ;).

Οἱ ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους Σλάβοι καὶ Πρωτοβούλγαροι, μαρτυρούμενοι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος εἰς τὴν περιοχὴν Prout-Dniéster, ἀνεμειχθήσαν σύν τῳ χρόνῳ μετὰ τοῦ ρωμανικοῦ στοιχείου καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λαοῦ τῶν Ρουμάνων, ἐνῶ οἱ Σλάβοι τῆς Ἑλλάδος ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. (Πῶς δὲν συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ὀλίγοι Πρωτοβούλγαροι ἐχρησίευσαν ὡς μαγιά καὶ διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λαοῦ τῶν Ρουμάνων;).

Τὴν ἀνακατάληψιν τῶν ἐδαφῶν Μοισίας καὶ Μικρᾶς Σκυθίας (reprise de ces territoires) ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν 11-12ον αἰῶνα (Βασίλειος Β΄;) ἡ σ. θεωρεῖ ὡς νέον ἐκβαρβαρισμὸν (nouvelle barbarisation, σ. 9) καὶ ὡς σημαίνουσιν διακοπὴν τοῦ ρόλου τῆς Βουλγαρίας ὡς «barrière objective dans les Balkans» κατὰ ἐπιδρομῶν ἀπὸ βορρᾶ. (Μόνον, ὅτι δὲν ἀναφέρει τὰς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομὰς τῶν ἰδίων τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν Συμεὼν καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὸν Σαμονήλ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον, ὡς λέγει, ἐπροστάτευεν ἀπὸ βορρᾶ ἡ Βουλγαρία).

Ἡ σ. σημειώνει ὅτι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Πετσενέγων καὶ κατόπιν τῶν Οὐζῶν, τῶν Κουμάνων καὶ τῶν «παρὰ τὸν Ἰστρον Σκυθῶν» ἐδημιουργήσαν μεῖγμα ἐθνοτήτων τουρκικῆς καταγωγῆς, τῶν λεγομένων «μιζοβαρβάρων», τὸ ὁποῖον προσετέθη εἰς τὸν σλαβο-βουλγαρικὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας, ἀμυγῇ μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, ἡ δὲ ἐξαφάνισις τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἐμφάνισιν βορείως τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Αἰμου τοῦ λαοῦ τῶν Βλάχων, ἀγνώστου μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ μέλλοντος νὰ διαδραματίσῃ ρόλον εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους.

Μὲ τὴν ἐπανεμφάνισιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ὑπὸ τοὺς Ἀσσανίδας, λέγει ἡ σ., συνετάκσαν ἐκ νέου τὰ διάφορα αὐτὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἐξηφανίσθησαν, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἰχνη εἰς τὴν τοπωνυμίαν τῆς χώρας. Ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως συναντῶνται βεβαίως εἰς τὴν βόρειον Βουλγαρίαν παραλλήλως πρὸς τὸν σλαβικὸν καὶ τὸν μεσογειακὸν (θρακικὸν) τύπον ἰχνη τουρκικῶν καὶ μογγολικῶν χαρακτηριστικῶν, ἀνηκόντων, ἄγνωστον ἐάν, εἰς Πρωτοβουλγάρους ἢ εἰς μεταγενεστέρους ἐπιδρο-

μείς. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως ἀπολεσθείας κτήσεις τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους τὸ ρουμανικὸν στοιχεῖον ἐβάδιζε πρὸς σχηματισμὸν τῶν κρατῶν του.

Καταλήγουσα ἡ σ. τονίζει, διὰ τὰ ἐξάρη τὸν ρόλον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, πρῶτον τὴν σμασίαν τοῦ ρήγματος, τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν ἡ Βουλγαρία εἰς τὸν οἰκουμενισμὸν τοῦ Βυζαντίου, ρήγματος εἰς τὴν ἑδαφικὴν καὶ εἰς τὴν ἰδεολογικὴν ἐνότητα τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον ἥνοιζε τὸν δρόμον εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν κρατῶν. Πρῶτον σλαβικὸν καὶ πρῶτον βαλκανικὸν κράτος ἡ Βουλγαρία ἠδξήθη καὶ ἐξειλιχθη εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐθεώρει αὐτὸ ὡς σφετεριστὴν τῶν ἑδαφῶν της. (*Δὲν ἦτο μήπως;*). Ὅθεν ἡ λυσσαλέα προσπάθεια τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἰδίως ἐπὶ Συμεών, νὰ καταστρέψῃ τὸν μύθον τῆς οἰκουμενικότητος τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματα προτεριότητός του, προσπάθεια ἡ ὁποία εἶχε μὲν ὡς ἀποτέλεσμα ἀπογοητεύσεις μόνον ἐπὶ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ πεδίου, ἀλλ' ἀπέτελεσεν «*ligne de conduite*» καὶ ἐξησφάλισεν ὑπεροχὴν τῆς Βουλγαρίας μεταξὺ τῶν ἄλλων κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, τὰ ὁποῖα ἔμειναν ἐπὶ μακρὸν ἡμιποτελῆ εἰς τὸ Βυζάντιον. Μόνον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, εἰς τὸ μεσοδιάστημα μεταξὺ α' καὶ β' Βουλγαρικοῦ Κράτους, ἡ Σερβία ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ μόνον κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἡ πλάστιξ τῆς ἱστορίας ἐκλινε πρὸς τὸν Ντουσάν, «*ce continuateur du rêve de Simeon, qui à son tour voulut s'asseoir sur le trône de Constantinople*». Τὸ αἰσθημα αὐτὸ ὑπεροχῆς ἔκαμε τὴν Βουλγαρίαν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκانهιλημένως νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Κροατίας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον συνεδέοντο μὲ τὸ Βυζάντιον μὲ «*πάκτα*» ὑποτελείας, ἐνὼ ἡ Βουλγαρία ἐλάμβανε «*ξενίαν*» φιλαίας.

Ἐν τέλει τονίζει ἡ σ. τὴν σημασίαν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικότητος εἰς τὸ πεδίον τοῦ σλαβικοῦ πολιτισμοῦ, ἄνκαι διεμορφώθη αὐτὴ εἰς τὸ πλαίσιον ἐθνικοῦ δούσιου καὶ ὄχι εἰς ὁμοιογενὲς περιβάλλον, ὅπως οἱ ἄλλοι σλαβικοὶ λαοί, καὶ τὸ Βουλγαρικὸν Κράτος «*s'est imposé comme cadre protecteur des manifestations culturelles d'ordre international de ce peuple où l'élément slave avait fini par s'imposer*». (*Ποῖται εἶναι ἄραγε αἱ βουλγαρικαὶ manifestations culturelles d'ordre international;*).

XXI, 31-40: Au sujet de la formation des nationalités sud-slaves.

Ἡ σ. ἐπανερχεται ἐνταῦθα οχεδὸν εἰς τὸ θέμα τῆς προηγουμένης της μελέτης (XX) περὶ τοῦ τρόπου ἐξελίξεως εἰς ἐθνότητας τῶν Βαρβάρων, τῶν εἰσελθόντων εἰς τὸν μεταρρωμαϊκὸν χώρον τῆς Βαλκανικῆς, ἐξετάζουσα ὁμως περισσότερον τὸν βαθμὸν καὶ τὸν τρόπον ἀναμειξεως τῶν στοιχείων πολιτισμοῦ, τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἰς τὸν βαλκανικὸν τοῦτον χώρον, μετὰ τὸν τοιούτων τῶν εἰσβαλόντων Βαρβάρων. Δεχομένη τὴν γενικὴν καὶ ὀλίγον ἀσαφῆ διαίρεσιν τοῦ βαλκανικοῦ χώρου εἰς μίαν πρώτην ζώνην, ὅπου τὰ βαρβαρικά στοιχεία καὶ τὰ στοιχεία τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ἰσοδύναμα, εἰς μίαν δευτέραν ζώνην, ὅπου ὑπερέχουν πολὺ τὰ στοιχεία τῆς ἀρχαιότητος καὶ εἰς μίαν τρίτην ἐνδιάμεσον ζώνην ἐπαφῆς, ὅπου τὰ στοιχεία τῆς ἀρχαιότητος ἐμφανίζονται ὡς «*κληρονομία*» καὶ ὄχι ὡς ἄμεσος ἀνάληψις θεσμῶν τῆς προηγουμένης ἐποχῆς εἰς τὴν ὑπὸ ἐκφευδαλισμὸν εὐρισκομένην κοινωνίαν, ἀσχολεῖται περισσότερον μὲ τὴν τρίτην ζώνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται μετ' ἄλλων πρώην βυζαντινῶν χωρῶν καὶ ἡ Βουλγαρία, προσπαθοῦσα νὰ καθορίσῃ τὸν ρόλον τῆς ἑλληνο-ρωμαϊκῆς κληρονομίας, ὡς παρεδόθη αὐτὴ διὰ τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου, ὡς καὶ τὸν ρόλον τῶν ἀρχαίων λαῶν τοῦ χώρου τούτου, Ἰλλυριῶν καὶ Θρακῶν, εἰς ὅ,τι καὶ ὁσον ἐπέζησεν ἐξ αὐτῶν μετὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ὅσον καὶ ἂν ὁ ρόλος τῶν στοιχείων τοῦ παλαιοῦ ὑποστρώματος

χρῆζει τυχόν τοπικῶς ἢ ποσοτικῶς ἀποδείξουν, λέγει ἡ σ., ταῦτα μετέχουν σημαντικῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν βαλκανικῶν καὶ νοτιοσλαβικῶν ἐθνότητων (σ. 33).

Ἐξετάζονται κατόπιν αἱ ἐθνικαὶ καὶ δημογραφικαὶ ἀλλοιοποιεῖς ἐκ τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐγκαταστάσεων (Λογγοβάρδων, Γεπιδῶν καὶ Γότθων) εἰς τὸν Βαλκανικὸν ὥρον, αἱ ὁποῖαι ἐμελλον νὰ συντελέσουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν νοτιοσλαβικῶν ἐθνότητων, ὡς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συναντήσεως τῶν εἰσβαλόντων Σλάβων μετὰ τοῦ τριῶν εἰδῶν πληθυσμοῦ τοῦ Βαλκανικοῦ ὥρου, Ἰλλυριῶν-Θρακῶν, Βυζαντινῶν ἀγροτῶν καὶ Βαρβάρων τῶν μεθοριακῶν περιοχῶν, ἐπίσης τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συναντήσεως τοῦ διαφορετικοῦ πολιτισμοῦ τῶν εἰσβαλόντων Βουλγάρων μετὰ τοῦ διαφορετικοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἤδη ἐγκατεστημένων Σλάβων καὶ τὸ τοιοῦτον τῆς συναντήσεως Σλάβων μετὰ Σλάβων.

Εἰς ταῦτα προστίθεται ὁ ὁλός τῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ἐκ-χριστιανισμοῦ ἐπεδίωξε τὸν ἐξελληνισμόν τῶν Σκλαβηνῶν καὶ ἐπροκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν αὐτῶν, συνασπισθέντων εἰς ὀργανισμοὺς Κρατῶν μὲ πρῶτην καὶ ἐπὶ κεφαλῇ τὴν Βουλγαρίαν, ὅπερ ἐπέφερε τὴν σύντηξιν ὅλων τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων τῶν εἰς ἓν ἔθνος καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν νοτιοσλαβικῶν Κρατῶν.

Ἡ μελέτη εἶναι πολὺ θεωρητικὴ καὶ σχηματοποιημένη καὶ εἰς τὰς λεπτομερεῖας ἐγγείρει πολλὰς ἀντιρροήσεις. Πῶς π.χ. ἡ ἰδρυσις καὶ ἡ ὀχύρωσις πόλεων εἶναι στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἔφερον μαζί των οἱ εἰσβαλόντες Πρωτοβούλγαροι (σ. 36), ἀφοῦ αὐτοὶ ἦσαν νομάδες;

XXII, 123-127: Les noms de lieux dans le typicon du monastère de la Cosmosotira.

Ἡ σ. ἐξετάζει 14 τοπωνύμια, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα ὡς βουλγαρικά, καὶ τέσσαρα ἐκ τῶν πολλῶν ἐλληνικῶν, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὡς ἔχοντα γλωσσικὴν ἢ ἄλλην σχέσιν μὲ τὴν βουλγαρικὴν, εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς παρὰ τὰς Φεράς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης Μονῆς τῆς Κοσμοσωτείρας, τὸ δοθὲν εἰς αὐτὴν τὸ 1152 ὑπὸ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαάκ Κομνηνοῦ, τρίτου υἱοῦ τοῦ αυτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Ἀποκλειομένης τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἐτυμολογιῶν τῆς εἰς μίαν παρουσίαν καὶ ὑπὸ μὴ σλαβολόγου, μερικὰ ἀπορίαι μόνον εἶναι ἴσως δικαιολογημέναι:

1) Διὰ τὴν χαρακτηρίζει τὰ ἐν λόγῳ τοπωνύμια συλλήβδην ὡς βουλγαρικά καὶ ὄχι σλαβικά, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα τῶν Βουλγάρων εἶναι ἡ σλαβική, καὶ πῶς συμβαίνει νὰ εἶναι ταῦτα σλαβικά, ἀφοῦ εἰς τὸν τόπον τῶν τοπωνυμίων οὐδέποτε ἔζησαν Σλάβοι; 2) Διὰ τὴν ὑποστηρίζει, παρὰ τὰς ὁμολογουμένας ὑπὸ τῆς ἰδίας δυσκολίας, σλαβικὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου Βράνιστα, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ Vasmel (Die Slaven in Griechenland, σ. 25-26) συνέδεσε πρὸς τὸ βυζαντινὸν ὄνομα Βρανάς; 3) Διὰ τὴν θεωρεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἐμπορίου Σαγρονδάους, τὸ ὁποῖον ἀνδρῆς μὲ τοὺς Σαγρονδάτους τῆς Μακεδονίας, σλαβικόν, ἀφοῦ καὶ ὁ Vasmel (ἐνθ' ἀνωτ., σ. 117) θεωρεῖ αὐτὸ τουρκο-ταταρικόν, ἄλλοι δὲ θεωροῦν αὐτὸ, λόγῳ τῆς λατινικῆς καταλήξεως του-atus βλαχικόν, τῆς ὑπάρξεως μάλιστα Βλάχων εἰς τὴν περιοχὴν μακρυνομένης καὶ ἐκ τοῦ τοπωνυμίου τοῦ Τυπικοῦ (ὁ Σωτήρ τῶν Βλάχων), χωρίον δηλονότι ὀνομαζόμενον «Σωτήρ» καὶ κατοικοῦμενον ὑπὸ Βλάχων;

XXIII, 111-119: Noms de lieux bulgares dans un itinéraire brugeois du XIVe siècle.

Ἡ σ. ἐξετάζει 16 τοπωνύμια ἐκ Βουλγαρίας, Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, εὑρισκόμενα μετὰ πολλῶν ἄλλων εἰς Ὁδοιπορικὸν διὰ προσκυνητὰς τῶν Ἱεροσολύμων, συγγραφέν τὸ 1380 ὑπὸ ἀγνώστου Φλαμανδοῦ εἰς Bruges, εὑρισκόμενον εἰς ἀντίγραφον τοῦ 1500 εἰς τὸν κώδικα 13 τῆς πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γάνδης καὶ ἐκδοθὲν τὸ 1857 εἰς τὰς Βρυξέλλας ὑπὸ τοῦ Πολωνοῦ γεωγράφου Joachim Lelewel.

Μερικὰ μόνον ἐκ τῶν δυσσταυρίστων εἶτε λόγῳ γλωσσικῆς παραμορφώσεώς των εἶτε

και λόγω μεταφράσεών των υπό του αρχικού συγγραφέως του 'Οδοιπορικού του 1380 ή του αντίγραφώς του 1500 ήμώρεσε να ταυτίση και όχι πάντοτε επιτυχώς ο εκδότης του 'Οδοιπορικού Lelewel και ή σ. μας άλλοτε διορθώνει τās εσφαλμένες ταυτίσεις και άλλοτε επιχειρεί μετά πιθανότητος επιτυχίας να ταυτίση τὰ αταύτιστα τοπωνύμια.

Τὸ ὀλίγον αὐτὸ ὕλικον τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας και τῆς τοπωνυμίας τῶν Βαλκανίων εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ Τούρκοι ἐπροχώρουν εἰς τὴν κατὰκτησιν τῶν Βαλκανίων, δὲν στερεῖται ἱστορικῆς σημασίας, τὴν ὁποῖαν ἐπισημαίνει καταλλήλως ἡ συγγραφεύς.

XXIV, 595-599: Un évêché peu connu en Thrace orientale-Πέρβερεις.

Ἡ σ. ἐξετάζει μίαν ἐπισκοπὴν, ὀνομαζομένην Πέρβερεις και ἀναφερομένην εἰς τὸν Βίον Μαξίμου τοῦ 'Ομολογητοῦ (580-662), εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Βίου ὑπὸ 'Αναστασίου τοῦ Βιβλιοθηκαρίου, εἰς τὴν Notitia Episcopatum τῶν 'Ισαύρων και εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Συμφωνῶς πρὸς τὰ δεδομένα τῶν πηγῶν τούτων τοποθετεῖ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην και ἀνατολικῶς ἢ βορείως τῆς Σηλυμβρίας.

Παρ' ὅλον ὅτι ὁ V. Beševliev και ὁ D. Detschew ἐθεώρησαν τὸ ὄνομα Πέρβερεις ὡς θρακικὸν λόγω τοῦ εἰς πολλὰ θρακικὰ ὀνόματα ἀπαντωμένου προφύματος περ-(Πέρινθος Περκώτη, Πέρνη κ.ἄ.), ἡ σ. μας προσπαθεῖ νὰ ἐτυμολογήσῃ αὐτὸ ὡς σλαβο-βουλγαρικόν, ἔχνηλατοῦσα τὸ πρόφωμα αὐτοῦ περ- και τὴν ρίζαν αὐτοῦ -βερ- εἰς βουλγαρικά τοπωνυμια-ἐκαστον ὁμῶς τούτων χωριστά, ἀκόμη και εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρηγίνων Σλάβων Περ-βούνδου (*ἄν και τοῦτο μὲ τὴν κατάληξιν -bundus δὲν φαίνεται σλαβικόν*).

'Υποστηρίζει τὴν ἐτυμολογίαν τῆς μὲ πληροφορίας πηγῶν (Προκκόπ., Περὶ Γοτθ. πολ. III, 38 - A. Tougaard, De l'histoire profane κτλ., παρ. 72) περὶ σλαβικῆς ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Τοπεύρου τοῦ 549 καὶ περὶ ὑπάρξεως σλαβικῶν φυλῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βιζύης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Περβούνδου, ὡς και μὲ τὴν φράσιν τοῦ Βίου τοῦ Μαξίμου «Πέρβερεις οὕτω πως γλώσση βαρβάρῃ ὁ τόπος ὠνόμασται» (P. Gr. XC, col. 96), διατείνομένη ὅτι «βάρβαρος» οὐδέποτε ὠνομάσθη ἡ θρακικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ πάντοτε ἡ σλαβικὴ.

"Ανκαι κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἡ θρακικὴ δὲν ἠκούετο πλέον ὁμιλουμένη και δὲν ἀνεγνωρίζετο ὡς τοιαύτη, ἐνῶ ἠκούετο ὁμιλουμένη ἡ σλαβικὴ και ἀνεγνωρίζετο ὡς τοιαύτη και «βάρβαρος» ἐχαρκτηριζέτο πᾶσα ἄγνωστος γλῶσσα ἢ λέξις, ὡς τὸ Πέρβερεις.

'Εν τέλει ἡ σ., συγκρίνουσα τοὺς διαφόρους Καταλόγους 'Επισκοπῶν ἀπὸ τοῦ 6ου μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος, διαπιστώνει ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Πέρβερεις δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα (εἰς τὸν Συνέκδημον τῶν 'Ιεροκλέους και εἰς τὸν Κατάλογον τοῦ 'Επιφανίου δηλονότι), ὑπάρχει ὁμοίως εἰς τὸν Κατάλογον τῶν 'Ισαύρων τοῦ 8ου αἰῶνος και ἐξηφανίσθη, λίαν πιθανῶς, κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα κατὰ τās ἐπιδρομὰς τοῦ Κρούμου και τοῦ 'Ομουρτάγ και κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θωμᾶ τοῦ Σλάβου. (*Περίεργον, ὅτι Σλάβοι κατέστρεψαν ἐπισκοπὴν φέρουσαν σλαβικὸν ὄνομα!*).

XXV, 467-474: Caractère des sources byzantines sur la toponymie balkanique jusqu'au XIIe siècle.

Ἡ σ. κάμνει ἐπισκόπησιν τῶν τοπωνυμικῶν και γεωγραφικῶν πληροφοριῶν τῶν βυζαντινῶν πηγῶν ἐντὸς τῶν πλουσιῶν εἰς ἀναστατώσεις και ἀναδιοργανώσεις χρονικῶν περιόδων 6ου-7ου και 11-12ου αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι ἄφησαν τὰ ἔχνη τῶν εἰς τās γεωγραφικὰς πληροφορίας τῶν βυζαντινῶν πηγῶν.

Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιόδων χρονικὸν διάστημα αἱ γεωγραφικαὶ πληροφορίες τῶν πηγῶν εἶναι συγκεχυμένα, ἂφ' ἐνὸς λόγω τῶν κατόπιν τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βουλ-

γαρικού Κράτους διοικητικών μεταρρυθμίσεων, ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῶν Θεμάτων καὶ τῆς ἀρχαϊζούσης τάσεως πολλῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποδίδουν τὴν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς τῶν.

Εἰς ταῦτα προστίθεται δι' ὅλας τὰς περιόδους ἡ τάσις τῶν βυζαντινῶν πηγῶν νὰ ὀνομάζουν μίαν γεωγραφικὴν περιοχὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν κατοίκων τῆς καὶ ὁ συντηρητισμὸς τῶν Ἐπισκοπικῶν Καταλόγων νὰ διατηροῦν καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν.

Ἐκτὸς τούτων αἱ ἀφηγηματικαὶ βυζαντιναὶ πηγαὶ δίδουν πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὰ μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα καὶ προσέχουν περισσότερον τὰς πλησίον τῆς πρωτεύουσας περιοχὰς καὶ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς ὁδοὺς, ἐνῶ αἱ περιφερειακαὶ περιοχαὶ μόνον περιστασιακῶς προκαλοῦν τὴν προσοχὴν τῶν καὶ ἀναφέρονται. Οὕτως ἀναφέρονται κατωκημένοι περιοχαὶ κατὰ μῆκος τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Βελιγραδίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ μῆκος τῆς Θρακικῆς παραλίας πρὸς τὸ Αἶγαλον καὶ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ τῆς θρακικῆς παραλίας πρὸς τὸν Εὐξεινον, ἐνῶ μετὰ τὴν Ἱδρυσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους πολὺ ὀλίγα εἶναι αἱ γεωγραφικαὶ πληροφορίες ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς Ἄνω Μοισίας.

Παραδόξως περισσότερον ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξεινίου προσέχουν οἱ βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι τὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς, ἀλλ' αἱ γεωγραφικαὶ πληροφορίες περὶ αὐτῆς ἀξιοποιεῖνται πληθυντικῶς ἰδίως μὲ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Νορμαννῶν καὶ τὰς ἐκ στρατείας τοῦ Βασιλείου Β' κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα. Ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζονται αἱ γεωγραφικαὶ καὶ τοπωνυμικαὶ πολύτιμοι πληροφορίες τῶν αυτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων καὶ τῶν Τυτικῶν μονῶν, αἱ ὁποῖαι πολλαπλασιάζονται διὰ τὴν Χαλκιδικὴν, τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Θράκην μὲ τὰ ἔγγραφα τῶν Μονῶν τοῦ Ἁθῶ κατὰ τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα.

Φυσικὰ ἢ σ. συνοδεύει τὰς παρατηρήσεις τῆς μὲ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναφερθοῦν ἐνταῦθα, προβαίνουσα ἀκόμη καὶ εἰς κοπιώδεις στατιστικὰς ἐκτιμήσεις, πόσας φορές π.χ. ἀναφέρεται ἡ Ἀδριανούπολις καὶ πόσας τὸ Δυρράχιον.

Ἡ ἐργασία τῆς, χωρὶς νὰ προσφέρει πολλὰ νέα πράγματα, εἶναι κατατοπιστικὴ, ἰδίως διὰ μὴ Βυζαντινολόγους.

XXVI, 167-172: Les voies romaines dans les régions bulgares à l'époque medievale.

Ἡ σ. παρακολουθεῖ τὴν τύχην τοῦ ρωμαϊκοῦ ὁδικοῦ δικτύου εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ὡς τοῦτο εἶναι γνωστὸν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν Ὀδοιπορικῶν (itineraria) καὶ ἐκ τῶν κατὰ τόπους ἀνευρεθέντων χιλιόμετρικῶν λίθων (miliaria), καὶ καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα. Ἐπισημαίνει περιόδους παραμελήσεως αὐτοῦ καὶ καταστροφῶν αὐτοῦ ἐκ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, σημειώνει διακλαδώσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Θράκην, ἀναφέρει τὸν ρόλον τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν ἀπὸ στρατιωτικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως καὶ ὑπογραμμίζει τὸν ἱστορικὸν ρόλον τῶν μεγάλων ὁδικῶν ἀρτηριῶν Σιγγιδόνης-Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἐγνατίας, καὶ τῶν χρησιμοποιουμένων διακλαδώσεων τῶν ἀρτηριῶν αὐτῶν. Παρακολουθεῖ κατόπιν τὰς ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι συνέδεον τὴν ὁροσειρὰν τῆς Ροδόπης μὲ τὴν πεδιάδα τῆς Θράκης, μὲ τὰς κοιλάδας τοῦ Νέστου καὶ τοῦ Στρυμόνος καὶ μὲ τὸ Αἶγαλον, ὡς καὶ τὰς ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι συνέδεον τὴν Θεσσαλονίκην μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Σερβίας καὶ ἐκθέτει τὸν ρόλον τῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα τῆς εἶναι, ὅτι τὸ ὁδικὸν ρωμαϊκὸν δίκτυον εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐχρησιμοποιήθη καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα, ὡς συνέδεον τὰ στρατηγικὰ σημεῖα καὶ τὰς ὁχυρώσεις, ἀλλ' ἡ χρησιμοποίησίς του ἦτο περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἐντατικὴ κατὰ τόπους καὶ περιόδους ἀναλόγως πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ γεγονότα, οἱ ἐνδιά-

μεσοι παλαιοι σταθμοί του εξηφανίσθησαν, πλὴν τῶν μεγάλων κέντρων, καὶ ἡ κατάστασις τῶν ὁδῶν του, ἀφθεῖσα, ἰδίως εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὴν φροντίδα ὑποδοῦλου πληθυσμοῦ, ἦτο ἐλεεινὴ, ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα ἡ κυκλοφορία εἰς αὐτὸ ἦτο δυνατὴ.

Ἡ στηριζομένη εἰς πλουσίαν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπρόσιτον βουλγαρικὴν βιβλιογραφίαν χρήσιμος αὕτη ἐπισκόπησις πάσχει μόνον ἀπὸ ἑλλειψιν σχετικῶν χαρτῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων εἶναι δύσκολος ἡ παρακολούθησις τῶν λεγομένων.

XXVII, 15-21: La transition entre l'antiquité et l'époque ottomane: Les routes terrestres au moyen âge.

Τονίζειται ἡ σημασία τοῦ ὁδικοῦ δικτύου τῆς Βαλκανικῆς διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπιβιώσεως τῆς ἀρχαίας παραδόσεως εἰς τὰ μεσαιωνικά κράτη τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἐπισημαίνονται αἱ πηγαί, αἱ ὁποῖαι ἤμπορουν νὰ δώσουν πληροφορίας περὶ αὐτοῦ μετὰ τὸν 4ον αἰῶνα, ὅποτε δὲν ὑπάρχουν πλέον Ὁδοιπορικά (itineraria) καὶ ἐξωφανίζονται οἱ χιλιόμετροι λίθοι (miliaria). Εἶναι δὲ αὗται: Αἱ ἀνεπαρκῶς μελετηθεῖσαι μεσαιωνικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ τυχόν τοπικαὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ καὶ αἱ ἀτελεῖς πληροφορίαι τῶν ἐπιστήμων Χρονικῶν, συμπληρούμεναι μὲ πληροφορίας τῶν μέχρι τοῦ 10ου-11ου αἰῶνος ἀραιῶν δικανικῶν ἐγγράφων.

Ὑπογραμμίζεται ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως ἢ τῆς ἀπουσίας ἀρχαίων τοπωνυμίων ἔστω καὶ μὲ σλαβικὴν ἢ τουρκικὴν μορφήν, εἰς μίαν ὁδικὴν ἀρτηρίαν καὶ ἡ σημασία τῶν εἰς τὰ ρωμαϊκά Ὁδοιπορικά σημειουμένων ἀποστάσεων, ὡς καὶ μεμονωμένων τοπογραφικῶν ἐνδείξεων.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρεῖται μία γενικὴ σκιαγράφησις τῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἀρχαίων ὁδῶν εἰς τὸν μεσαιωνικὸν βαλκανικὸν κόσμον, ἥτοι τῆς ζώνης τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν ὁδῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς ἀρτηρίας Βελιγραδίου-Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἀρτηρίας τῆς Ἑγνατίας καὶ τῶν τυχόν τῶν μέχρι τῆς ὁθωμανικῆς κατακτήσεως.

Ἐν γένει συμπεραίνεται ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν ὁδικὸν δίκτυον εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπέζησε, χρησιμοποιοιμένου τμήματός του συνεχῶς καὶ τμημάτων του κατὰ καιρούς, ἀλλ' εἰς παραμεινένῃ κατὰστασιν.

Συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταλήξει ἡ σ. καὶ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς μελέτην (XXVI).

XXVIII, 119-123: La tradition écrite des «Miracula S. Demetrii»: Plotin après Jean.

Ἡ σειρά τῶν μητροπολιτῶν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀβαρο-σλαβικῶν ἐπιδρομῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ παλαιὰν παράδοσιν ἐξεφώνησαν πανηγυρικὸν λόγον (Ἑγκώμιον) κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατ' Ὀκτώβριον διηγούμενοι τὸ Μαρτύριόν του (passio) καὶ τὰ Θαύματά του (miracula), πιστεύεται (π.χ. Barišić) ὅτι εἶναι: Εὐσέβιος, Πλωτίνος, Ἰωάννης, Παῦλος. Ὁ Ἰωάννης εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Α' Βιβλίου τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (τοῦ Β' Βιβλίου εἶναι Ἀνώνυμος), τοῦ δὲ Πλωτίνου ἔχει δημοσιεύσει τὸ 1884 εἰς τὴν Βενετίαν (Μνημεῖα Ἀγιολογικά) Ἐγκώμιον (laudatio) εἰς τὸν Ἅγιον ὁ Θεόφιλος Ἰωάννου, παραμεῖναν ἀνεκμετάλλετον ὑπὸ τῶν ἑρηνητῶν.

Ἡ συγγραφεὺς συγκρίνουσα τὰ κείμενα τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Ἰωάννου εὐρίσκει ἀπὸ ἐσωτερικὰ τεκμήρια ὅτι ὁ Πλωτίνος ἔχει ὑπ' ὄψει του τὸν Ἰωάννην καὶ ἐπομένως εἶναι μεταγενέστερος αὐτοῦ καὶ ἀποκαθιστὰ λίαν πειστικῶς τὴν πραγματικὴν σειρὰν τῶν ἐν λόγῳ μητροπολιτῶν ὁδῶν: Εὐσέβιος, Ἰωάννης, Πλωτίνος, Παῦλος, ἀφοῦ ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰωάννης φαίνεται νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του ὡς προκάτοχόν του τὸν Εὐσέβιον καὶ ὄχι τὸν Πλωτίνον. Ὁ Πλωτίνος λοιπὸν ἔρχεται μετὰ τὸν Ἰωάννην. Ἐπὶ πλέον, ἡ δέξις τοῦ Πλωτίνου πρὸς τὸν Ἅγιον εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἐγκωμίου του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων Θεσ-

σαλονικέων, αἰχμαλωτισθέντων κατὰ τὰς ἐπὶ Ἡρακλείου ἀβαροσλαβικάς ἐπιδρομάς, ἀποδεικνύει αὐτὸν μεταγενέστερον τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ συγχρόνου πρὸς τὰς ἐπιδρομάς αὐτάς Ἰωάννου.

Ἡ μελέτη αὐτῇ τῆς σ. ἀποδεικνύεται πολὺ χρήσιμος εἰς τὴν ἔρευναν τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

XXIX, 494-499: Au sujet des Miracula S. Demetrii, 11, 6.

Ἡ σ. ὑποβάλλει ἐκ τοῦ Β' Βιβλίου τῶν Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς ἀναλυτικὴν κριτικὴν, διὰ πρώτην φοράν, τὸ τελευταῖον Θαῦμα, τὸ Θαῦμα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀφρικῆς Κυπριανοῦ, τοῦ συλληφθέντος ὑπὸ Σλάβων πειρατῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπελευθερωθέντος μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ ἐξετάζει τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία αὐτῇ παρουσιάζει.

Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερίας τῶν σχετικῶν συζητήσεων, ἰδοὺ αἱ σημαντικαὶ διαπιστώσεις τῆς: Ἡ ἱστορία τοῦ Κυπριανοῦ ἔλαβεν χώραν ὀλίγον πρὸ τοῦ 685, ζῶντος ἀκόμῃ τοῦ Κωνσταντίνου Δ' (668-685). Ὁ Κυπριανὸς εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδόνας, ἡ ὁποία, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 698, δὲν εἶχεν ἀκόμῃ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ὁ λόγος, ὁ ἀναγκάσας αὐτὸν εἰς τὸ ἐπικινδύνουν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ταξίδιον πρὸς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἦτο συμμετοχὴ εἰς Συνέδριον, ἀλλὰ ἀνάγκη τῆς ἐπισκοπῆς του, ἱκανοποιηθεῖσα, ὅταν ἀπελευθερωθεῖς μετὰ διετίαν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ διεχείμισε πρῶτον εἰς Θεσσαλονίκην. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἀωνόμου περὶ ἀναγέρσεως ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπὸ τοῦ εὐγνώμονου ἐπισκόπου Κυπριανοῦ μετὰ μάρμαρα τοῦ συγχρόνως ἀνεγειρομένου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βίκτορος εἰς Μασσαλίαν δὲν ἔχουν ἱστορικὴν βάσιν, ἀφοῦ οὔτε λατρεία οὔτε ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπῆρξε ποτὲ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἄλλ' ὁ Ἀωνόμος ἠθέλησε νὰ μεγαλώσῃ τὴν φήμην τοῦ προστάτου τῆς πόλεώς του συνδέων αὐτὸν μετὰ φημισμένους Ἁγίους τῆς Μεσογείου, ὅς ἦσαν ὁ προστάτης τῆς Μασσαλίας Βίκτωρ καὶ οἱ πολλοὶ Βίκτορες Ἅγιοι τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐκ τῆς δευτέρας παραλλαγῆς τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας τοῦ Κυπριανοῦ, ὅπου ὁ Ἅγιος Δημήτριος δοξάζεται ὡς ἀπελευθερωτὴς φυλακισμένων, διὰ τὴν θαυμαστὴν ἀπόδοσιν τῶν ὁποίων ὁ φύλαξ τῶν φυλακῶν ἀπορεῖ: «μήποτε καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ Βουλγαρίας κλέπτης τῇ φυλακῇ ἐπεδήμησε», ἡ σ. συμπεραίνει, αὐθαιρέτως κατὰ τὴν γνώμην μας, ὅτι πρόκειται διὰ φυλακὰς τῶν Σκλαβηνῶν τῆς Μακεδονίας καὶ οἱ προσβάλλοντες αὐτὰς Βούλγαροι εἶναι οἱ Βούλγαροι τοῦ Κοῦβερ.

Ἀναμονεὶ ὅμως α) ὅτι ὁ λαὸς τοῦ Κοῦβερ δὲν ἦσαν Βούλγαροι, ἀλλ' ἀπόγονοι ἀναμεικτων γάμων βυζαντινῶν αἰχμαλώτων, ἔχοντες ρωμαϊκὰς παραδόσεις καὶ νοσταλγίαν τῆς ρωμαϊκῆς πατρίδος τῶν προγόνων των προκαλέσασαν τὴν παλινόσθησίν των, β) ὅτι οἱ ἀνθρώποι τοῦ Κοῦβερ διαρρέοντες πρὸς Θεσσαλονίκην μεταφέροντο δι' αὐτοκρατορικῶν πλοίων ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ γ) ὅτι, ὡς ἡ ἰδίᾳ ὁμολογεῖ ἐν τέλει (σ. 499), ἡ ἐν λόγῳ παραλλαγὴ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἀωνόμου εἰς τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ αὐτῇ αὐτῇ ἡ ἱστορία τοῦ Κυπριανοῦ ἀποσκοποῦν νὰ παρουσιάσουν τὸν Ἅγιον ὡς παγκόσμιον σωτήρα αἰχμαλώτων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Σλάβων, ἐπομένως δὲν ἔχουν ἱστορικὴν βάσιν, ὅπως δὲν εἶχε κατὰ τὴν ἰδίαν προηγουμένως ἱστορικὴν βάσιν ἡ ἱστορία ναοῦ καὶ λατρείας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

XXX, 161-169: Les légendes de Saint Démétrios dans les textes byzantins et slaves.

Ἡ σ. παρακολουθεῖ μετὰ παραδείγματα τὴν περὶ Ἁγίου Δημητρίου παράδοσιν εἰς τὰ σλαβο-βουλγαρικὰ κείμενα. Ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Ἁγίου, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Κλήμεντα Ἀχρίδος, ἀπὸ τὴν Συλλογὴν Γερμανοῦ καὶ τὴν Συλλογὴν Ζωγράφου,

εύρίσκει ότι η μεγάλη διάδοσις τῶν κειμένων αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ ταῦτα στηρίζονται, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἀρχαιότερα βουλγαρικά ἢ ἑλληνικά τοιαῦτα.

Οὕτω τοιαῦτα εἶναι: Τὸ Ἑγκώμιον τοῦ Τζαμπλάκωνος τοῦ 15ου αἰῶνος, τὸ Ἑγκώμιον τοῦ Δημητρίου Καντακουζηνοῦ, τὸ μεταγενέστερον τούτου καὶ πολὺ διάφορον Ἑγκώμιον τοῦ Βλαδισλάβου τοῦ Γραμματικοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι παρὰ δουλικὴ μέχρις ἀσφαλείας μεταφράσις τοῦ Λόγου τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σταυρακίου τοῦ 13ου αἰῶνος.

Ἔρχονται κατόπιν αἱ ἀνώνυμοι Διηγήσεις τῶν Συναξαρίων, τῶν ὁποίων τὸ κοινὸν χαρακτηριστικόν, ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων, ἀνάγει τὰς ρίζας τῶν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Εἰκονομαχίας, καὶ ἡ σπουδαιότερα ὅλων σλαβικὴ Συλλογὴ τοῦ μητροπολίτου Ρωσίας Μακαρίου τοῦ 16ου αἰῶνος. Εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὸν «Θησαυρόν» τοῦ Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου ἐμφανιζόμενον λαϊκὸν εἶδος Ἀφηγήσεων περὶ Ἁγίου Δημητρίου πρέπει νὰ ἐνταχθῇ ὁ μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἀράβων συνταχθεὶς Ἀπόκρυφος Βίος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, μαρτυρουμένης οὕτω τῆς προσαρμογῆς τῆς περὶ Ἁγίου Δημητρίου παραδόσεως πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν υποδουλωμένων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Ἡ σ. ὁμολογεῖ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν σλαβικῶν αὐτῶν κειμένων δὲν εἶναι παρὰ ἢ συμπλήματα ἑλληνικῶν, ἀκόμη καὶ παλαιότερων σλαβικῶν, κειμένων ἢ πιστὰ μεταφράσεις ἑλληνικῶν προτύπων καὶ συνεπῶς ἄνευ ἱστορικῆς ἀξίας. Εἶναι ὅμως χρήσιμα τὰ σλαβικά αὐτὰ κείμενα διὰ τὸν ἔλεγχον ὁρισμένων σκοτεινῶν χωρίων, ἰδίως τῶν Θανμάτων, τῆς γραπτῆς περὶ Ἁγίου Δημητρίου παραδόσεως καὶ ἐνδιαφέροντα διὰ τὰς παραλλαγὰς τῶν εἰς ἑθνικά ὀνόματα καὶ γεωγραφικοὺς ὅρους.

XXXI, 179-188: Un manuscrit inconnu de la vie de St. Jean-Vladimir.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Κεδρηνός-Σκυλίτζης, περισσότερο γνωστὴ ἀπὸ τὴν λατινικὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἰερέως τῆς Διοκλείας, ἀντλήσαντος λίαν πιθανῶς ἐξ ἀπολεσθέντος βουλγαρικοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, τοῦ συνταχθέντος ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐμφανίζεται πολὺ ἀργότερον εἰς Συλλογὴν, τυπωθεῖσαν τὸ πρῶτον εἰς Βενετίαν τὸ 1690 καὶ ἔκτοτε ἀνατυπωθεῖσαν πολλάκις (1741, 1774, 1858), ὥς «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμήρου καὶ θαυματουργοῦ...», ὁ συντάκτης τῆς ὁποίας Κοσμάς συνέταξεν αὐτὴν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Νοβάκοβιτς, ὁ ἴδιος, ἀκολουθήσας προφορικὴν παράδοσιν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει χειρόγραφον πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1690.

Ἡ σ. ὅμως ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν δημοσιευθέντα τὸ 1946 Κατάλογον Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθηκῆς Λένιν τῆς Μόσχας, εἰς τέσσαρα φύλλα, τῶν ὁποίων δημοσιεῖται φωτοτυπία καὶ μεταγραφήν, ἀπόσπασμα ἑλληνικοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, τοῦ ὁποῖου τὸ κείμενον δὲν διαφέρει βεβαίως ἐκεῖνου τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων τοῦ 1741 καὶ 1858, ἀλλ' ἐὰν τὸ χειρόγραφον τοῦ εἶναι, ὅπως πιστεύει, λόγῳ τῶν πολλῶν λαθῶν του, τοῦ τέλους τοῦ 16ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρχε γραπτὴ παράδοσις τοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου πρὸ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεώς του τοῦ 1690, ὁ δὲ Βίος τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας δὲν εἶναι παρὰ ἑλληνικὴ παραλλαγή ἐνὸς βουλγαρικοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου, πολὺ διαφόρου τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἰερέως τῆς Διοκλείας.

Αἱ πληροφορίες περὶ ἐνδιαφέρουσιν βεβαίως τοὺς σλαβολόγους, ἀλλὰ τοὺς ἱστορικοὺς θὰ ἐνδιέφερον ὁ λόγος, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀγιοποιήσεως τοῦ Ἰωάννου Βλαδιμήρου.

XXXII, 225-230: Une manifestation de solidarité culturelle parmi les populations du sud-ouest balkanique au XVIIe siècle.

Ἐκκινούσα ἀπὸ τὴν παρατηρουμένην ἐμπορικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἄνθησιν τῶν νο-

τιοδυτικῶν περιοχῶν τῆς Βαλκανικῆς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ σ. διαπιστώνει ἐνδείξεις διαμορφώσεως κοινοῦ πολιτισμοῦ μεταξύ τῶν οἰκονομικῶς συνεργαζομένων ἔθνотῶν τῶν περιοχῶν αὐτῶν καὶ διαμορφώσεως ἑνὸς σταδίου προαναγγέλλοντος ἀφύπνισιν ἔθνικῆς συνειδήσεως.

Τὴν ἤδη πρό ἐξηκονταετίας παρατηρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γιόρνταν Ἰβάνωβ ἑλληνο-βουλγαρικὴν ἀμοιβαίαν ἀνοχὴν καὶ φιλολογικὴν συνεργασίαν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος καὶ εἰς τὰς Μονὰς τοῦ Ἀθῶ θέλει νὰ ἐνισχύσῃ ἡ σ. διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ Βίου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου, θέματος τῆς προηγηθείσης μελέτης τῆς (XXXI), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανέρχεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ διὰ τῆς ὁποίας πιστεύει ὅτι ἀπεδείχθη ἡ ὑπαρξὶς βουλγαρικῶν προτύπων, μεταφρασθέντων εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρό τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου-Βλαδιμήρου εἰς τὴν Βενετίαν τὸ 1690, ὅπως καὶ θεωρεῖ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀγίου τούτου ὑπὸ Βουλγάρων, Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων ὡς ἐκπροσωποῦσαν δι' ἐκάστην ἐκ τῶν ἔθνотῶν τούτων λαϊκὸν ἔθνικὸν χριστιανικὸν ἰδανικόν, προαναγγέλλον τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἔθνικῆς τῶν συνειδήσεως.

Πῶς ὅμως ἔνα κοινὸν χριστιανικὸν ἰδανικὸν προαναγγέλει τὴν ἀφύπνισιν χωριστῶν ἔθνотῶν συνειδήσεων καὶ δὲν ἐκπροσωπεῖ ἀπλῶς τὴν κοινὴν μοῖραν ὑποδούλων χριστιανικῶν ἔθνотῶν, εἶναι αἰνίγμα.

XXXIII, 79-85: Vasil Zlatarski et son héritage scientifique.

Ἡ σ. ἀνασκοπεῖ τὴν βιογραφίαν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ γνωστοῦ Βουλγάρου ἱστορικοῦ Βασιλείου Ζλατάρσκι, θανόντος τὴν 15.12.1935. Ἐπιστημινομεν μερικά σημεῖα μόνον ἐκ τῆς ἀνασκοπήσεως αὐτῆς: Τὰς σπουδὰς του εἰς Ρωσίαν καὶ Γερμανίαν, τὰς πρώτας του μελέτας, τὰ ἀρχαιολογικά του ἐνδιαφέροντα, τὴν ἀκαδημαϊκὴν σταδιοδρομίαν του, τὰ ἀρχαιολογικά του ἄρθρα, τὰ ἱστορικά του ἄρθρα καὶ τὴν μακρὰν ἀπασχόλησίν του μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βουλγαρίας, ὡς καὶ τὴν σταδιακὴν δημοσίευσιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν δύο μερῶν τοῦ πρώτου τόμου μέχρι τοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του δημοσιευθέντος τρίτου τόμου.

Ἡ σ. παρπονεῖται ὅτι ὁ Ζλατάρσκι δὲν κατέλαβεν ἐπαξίαν αὐτοῦ θέσιν μετὰ τῶν εὐρωπαϊῶν ἱστορικῶν, ἄνκαι ἐτιμήθη ὑπὸ πολλῶν Ἀκαδημιῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ὁργανισμῶν (σ. 84: cependant, dans les milieux scientifiques de l'Occident, il n'avait pas obtenu la place qui aurait dû être la sienne) καὶ ὁμολογεῖ ὅτι σήμερον θεωρεῖται πεπαλαιωμένος, ἡ δὲ μεθοδολογία του καὶ ἡ ἐκθεσίς του τῶν ἱστορικῶν γεγονότων χρήζουν διορθώσεων καὶ συμπληρώσεων (σ. 85: aujourd'hui, près des quarante ans après sa mort, on ne peut plus dire que tous les résultats auxquels il a abouti peuvent être infailliblement acceptés. Il y a certainement pas mal des choses à reprendre et à ajouter dans sa methodology aussi bien que dans l'exposé des faits).

Νομίζομεν ὅτι ὁ Ζλατάρσκι ἔτνχεν αὐτὴν τὴν φορὰν δικαίως κρίσεως.

Γ. Ι. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Politico-Historical Works of Symeon Archbishop of Thessalonica (1416/7 to 1429). Critical greek text with introduction and commentary by David Balfour, Wien 1979, Wiener Byzantinische Studien Band XIII. (Oesterreichische Akademie der Wissenschaften. Kommission für Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien).

Ὁ συγγραφεὺς, θεολόγος καὶ ὁψιμος ἱστορικὸς μεσαιωνικῶν χρόνων, συλλέγει ἀνέκ-